Присвячується

вельмишановній артистці

Марії Костянтинівні Заньковецькій

ТАЛАН

Драма в 5-ти діях і 6-ти обмінах

Із побиту малоруських акторів

ДІЙОВІ ЛЮДЕ:

М а р і я І в а н і в н а Л у ч и ц ь к а — молода драматична актриса; говорить по-українському чисто, а по-руськй де-не-де помиляється.

П а л а ж к а — стара бабуся, її няня; убирається по-міщанськи.

А н т о н П а в л о в и ч К в і т к а — панич з багатої фамілії в Малоросії.

О л е н а М и к о л а ї в н а К в і т к а — його мати, стара уже пані.

С т е п а н І в а н о в и ч Б е з р о д н и й — середніх літ пан; спочатку антрепренер; а далі помічник режисера.

Ю р і й С а в и ч К о т е н к о — теж середніх літ; драматичний актор; спочатку режисер, а далі антрепренер.

М а р к о К а р п о в и ч Ж а л і в н и ц ь к и й — середніх літ актор.

Р о м а н М и х а й л о в и ч Л е м і ш к а — старий суфлер.

М а р и н к а — дочка його, 17 літ, годованка Лучицької.

К а т е р и н а Г р и г о р і в н а К в я т к о в с ь к а — молода актриса, теж на перші ролі, більше співочі.

К и р І в а н о в ич Ги р я в и й — помічник режисера.

Г а н н а М и х а й л і в н а К у л і ш е в и ч — молода актриса на ролі молодиць і жвавих баб.

Р я б к о в а молоді дівчата,

Б о г д а н и х а / хористки.

Р о м а н ч у к — лікар із земських, старий уже, з сивими бачками.

А н д р і й В і т а л і й о в и ч А н т и п о в — редактор газети.

А в р а м С е м е н о в и ч Ю р к о в и ч — репортер, молодий хлопець. В розмові трошечки чути єврейське.

Г а ш а — ключниця при дворі в пані Квітки. Придзигльована, молода ще.

Парикмахер, машиніст, робочий, лакей при гостиниці, хорист 1-й і 2-й, студент 1-й і 2-й, молодь, хористка 1-а і 2-а і хор.

Діється в наші часи* (*90-і роки минулого століття.). Між другою і третьою дією проходить півроку; між третьою і четвертою — шість місяців, між четвертою і п'ятою — три тижні.

ДІЯ ПЕРША

Чорна сторона за коном. З лівого боку від актора йде навкоси ряд уборних; видко тільки двері, а першої уборної й середину, що пишно обставлена: килими, дорога мебель, свічадо. З правого боку — кінці лаштунків. Середина — вільний для акторів і їх виступів прохід. Вдалині йдуть сходи вгору. Усюди награмсано купи приставок, декорацій і іншого. Самий кін іде поза лаштунками вправо; туди виступають актори і тудою ж надходить в антрактах і публіка. При піднятті завіси темнувато, а потім ясно.

В И Х І Д І

Гирявий, машиніст, двоє робочих, хористка перша і друга, хорист перший, а потім Маринка. Метушня на кону. Робочі тягнуть приставки. Газовщики засвічують рампу, софіти. Хор мовчки піднімається по сходах. Друга уборна відчинена. Парикмахер то вбіга, то вибіга. До третьої уборної надходить Квятковська і зачиняється.

М а ш и н і с т (вгору). Оддай! Ще! Правіше трохи! (Робочому). А ти куди?

Р о б о ч и й. За пригорком.

М а ш и н і с т. Чого ж ти річку поцупив? Он дубка отого тягни та підіпри осокою.

Г и р я в и й (мечеться то за лаштунки, то в уборні). Проворніш! Ламповщикі! Софіти світи! Не повисипалися, чи що? (За лаштунки). К бісу те небо, село спускай!

Х о р и с т п е р ш и й (кричить згори). Гар-де-робщик! Го-го!!

Г и р я в и й. Чи ти не сказився? Публіка вже йде!

Х о р и с т п е р ш и й. Такі чоботи отой всучив, що й палець не влазить.

Г и р я в и й. Гукни мені ірода! А!! (Побіг і знов стріча парикмахера). А що, сьогодні вночі устругнемо стукалку?

П а р и к м а х е р. Та в мене і гуде, і стріля...

Г и р я в и й. Пусте! А я з реквізиту прихвачу та, може, й управляючого.

П а р и к м а х е р. Ото б діло! (Входить у 2-у уборну).

К о т е н к о (голос з 2-ї уборної). Готово?

Г и р я в и й. Зараз. (Робочим). Гей, гав не ловіть! (До хористок, що йдуть поуз). Проворніш!

Х о р и с т к а п е р ш а (підходить). Одпустіть мене!

Г и р я в и й (назад руку), Оправдательні документи?

Хористка кладе бумажку.

Гм! На три дні! (Голосно). Швидше! Швидше! Дзвоню! (Біжить і деяким хористкам щось шепче).

М а р и н к а (підбіга до 1-ї уборної). От, замок!

Г и р я в и й (до неї). А пані Лучицька скоро?

М а р и н к а. Зараз, тільки ось принесу... (Ввійшла в 1-у уборну і почала діставати речі).

В И Х І Д II

Ті ж і Котенко.

К о т е н к о. Що? Готово?

Г и р я в и й. Ту ж мить; дзвоню! (Робочим на бігу). Духом! (Дзвонить).

К о т е н к о (стука в 3-ю уборну). Пустіть!

К в я т к о в с ь к а (голос). Я в льолі...

К о т е н к о. Хе-хе-хе! Розчудеснійше!

К в я т к о в с ь к а (голос). Одійдіть-бо! Гетьте!

К о т е н к о (підгляда). Гм-гм!.. (Тре руки). Так швидше ж, пора! (Підходить до кону). Чого баряться?

Г и р я в и й. Готово! Дай третій! (Дзвонить).

Музика починає за лаштунками тихо грати.

К о т е н к о. А як збор?

Г и р я в и й. З приставними...

К о т е н к о. А... (Чуха потилицю). Своєю шкурою чужі боки латаємо! Сказано, багатому чорт і дітей колише.

Г и р я в и й. Він має втрати...

К о т е н к о. Брехня!

Г и р я в и й. Сам підраховував книги, — вірте!

К о т е н к о. Певно, той одбира, таранкуватий?

Г и р я в и й. Хто його зна? По книгах чисто, а все втрати, збитки... Страшенні розходи!

К о т е н к о. Скажіть!

Г и р я в и й. Управляючий претендує, що первий персонаж бере по чотири свічки при газі і що коньяк та закуски на реквізит ставляться...

К о т е н к о. Скажи тому чорту рябому, щоб він до сцени не плутавсь, бо я його і з паном ковтну!

В И Х І Д III

Ті ж і Юркович.

Ю р к о в и ч (здоровкається на ходу з Гирявим). Здоров! Ну? Що? Як? Папіроски нема? Яка, братику, наклюнулась!

Г и р я в и й. Ну?

Ю р к о в и ч (шепоче на вухо). Найвища школа! (До Котенка). Славнійшому й шановнійшому до самої землі!

К о т е н к о (жме руку). Здоровенькі, здоровенькі!

Ю р к о в и ч. І слава, і честь і хвала! Коло каси бійка, в дверях давка, на гальорці галас... Хороше?? Помічаєте, як мене ваші панії нашрубували, — балакаю!

К о т е н к о. І гаразд.

Ю р к о в и ч (кланяється комусь за лаштунки). Барон!.. Князь... І його превосходительство... ого-го! Браво! Браво!

К о т е н к о. Пора б; перше гребали...

Ю р к о в и ч. І се чудо зробила ваша чудова Маруся Лучицька!

К о т е н к о. Хто? Як? І це ви кажете щиро?

Ю р к о в и ч. Саме щиро.

К о т е н к о. Лучицька б то світ перевернула?

Ю р к о в и ч. Вона, своїм талантом надзвичайним...

К о т е н к о. Коли отаке провадить який-небудь дурноголовий плахітник, то йому і бог простить; а коли нісенітницю торочить все ж таки чоловік освічений, який орудує і пером, — так мене злість бере... Лучицька! Що вона одна варт? Обставлю я її штурпаками, то й не пізнаєте! Комік і ансамбль — всьому голова, всьому сила!..

Ю р к о в и ч. А-а! По-ні-маю: ансамбль, комік — вірно! Ансамблева дружня гра... чудо... прелість! Звичайно, розуміється... Коли кругом талани... такого багато... Цілий квітник таланів...

К о т е н к о. Та ви чоловік розумний... Завважте ще й те: хто зробив актрису з Лучицької? Я!! Адже як прибилась вона, то всі кричали: де це ви таку дохлятину вискіпали?.. А я пробачив, що в тім дранті є вогник. Скільки серця порвав, скільки душі потратив, а таки розворушив жар і видув вогонь! Тепер-то всі тішаться, а нікому і в голову не спаде, кому треба кланятись? Нашої праці світові не видко, ми, як кроти, під землею риємось та добуваємо камінь блискучий... І спасибі ніхто не скаже...

Ю р к о в и ч. Що-о? Не може бути! Щоб такої кривди... Ми всі дивуємось... ми, малороси...

К о т е н к о. Ех! Що мир, що громада? Їй нових божків подавай, а старих — під лаву! Та ще надто коли новий божок у спідниці! Тут би преса повинна показати дужим, неп'яним словом, де справжній талан, де всьому ділу основа, — а вона і собі за юрбою: "Лучицька дива, наше сонце!" Тпху! Аж досадно!

Ю р к о в и ч. Так, так! Зовсім справедливо... Ви мені просто розплющили очі... Це зовсім вірний і оригінальний погляд... Я проводитиму... Тільки треба за афіші погодитись.

К о т е н к о. Друковатиму в вас! Та ви придивіться тільки холодним оком, то і талану у Лучицької як кіт наплакав; от у Квятковської природного живця більше...

Ю р к о в и ч. А знаєте, я і сам помічав...

К о т е н к о. Тож-то бо й є! А як оті хвальби нищать талан, псують людину! Просто — погибель одна! Прочита вона, що її похвалили, що їй кадять, — і вже у неї в голові замакітрилось, уже до неї й на козі не під'їдеш: талан! Дива!! Куди ж їй слухати навчителя, — вона самородок, вона сама навчить кожного... і пішла, і пішла... Та замість того щоб вгору, та вниз! А тут іще оті безпері... А! гнав би просто усіх! Треба ж розрізняти розвите дерево, яке не боїться ні дощу, ні сонця, од пуп'янка...

Ю р к о в и ч. Знаєте, ваші думки — їх просто низати на золоту глицю: ми теж сліпі, нам проводаря треба...

К о т е н к о. Конечне. Ходім до моєї уборної... Коньячку пропустимо...

Ю р к о в и ч. З агромною охотою.

В И Х І Д IV

Ті ж і Квятковська.

К в я т к о в с ь к а (вибіга, жартливо). Ось і я, гоова!

К о т е н к о. Чудесно. Ану, яка?

К в я т к о в с ь к а. Роздивляйтесь, пане отамане!

К о т е н к о (до Юрковича). А що, славна в мене донечка Катруся?

Ю р к о в и ч. Очі сліпить.

К в я т к о в с ь к а. То ви через Лучицьку осліпли, та других і не добачаєте...

Ю р к о в и ч. Коли та сліпить, так панна геть вийма очі... і підеш старцем навіки...

К в я т к о в с ь к а. Чуєте, пане отамане, як мене хвалять; правда, я славна?

Ю р к о в и ч. Антик!

К в я т к о в с ь к а. А пан отаман все лається, все допіка, що не хутко вбираюсь, що не гаразд, не до ладу... і що мені нічого не личить... що я така незграбна, така негарна! (Копилить губки).

Ю р к о в и ч. І ви такі несправедливі? Ай-ай-ай! Не вірте йому — ви самий смак!

К в я т к о в с ь к а. Ага, он яка я! Цяця! Чуєш, отамане? А ти все лаєшся! (Крутить його).

К о т е н к о (гладить по голівці). Люблю, як душу, а трясу, як грушу.

К в я т к о в с ь к а. Трясти — фе! А любити — цяцяно! У, яка я щаслива, як мені весело! (Б'є в ладоші, крутиться і пригортається до Котенка). Отамане пузатенький! Яка я тонесенька перед ним, мов хмелиночка! Аж ніяково!

Ю р к о в и ч. Ну, яка пишна дитьо, яка чудова квіточка, аж страшно! (Проходить і перешіптується з Гирявим).

К о т е н к о (підходить до Квятковської). А ви таки справді гарнесенькі, славнесенькі (гладить їй руку) і мені дуже до вподоби.

К в я т к о в с ь к а (зазира в очі). Дядя ще й закохається?

К о т е н к о. Ой-ой! Ще й як! Ви мене знаєте... А коли закохаюсь — і душу свою за вас положу... І Катруся оттак піде вгору...

К в я т к о в с ь к а. Аж сукні буде тра надтачати?

К о т е н к о. Хе-хе-хе! І на те буде рада...

К в я т к о в с ь к а. Казала баба, як лізла на граба, а грабок реп — і баба геп!

К о т е н ко. Не бійтесь — грабок надежний; другі швидше гепнуть, а ми стоятимем!

Ввіходять в 3-ю уборну.

Г и р я в и й (Юрковичу). Слухай, справді: ти там нашрейбуй і про мене, що мов і сякий і такий...

Ю р к о в и ч. Напишу, напишу.

Г и р я в и й. А тепер упоїтельно? Гайда!

Виходять.

В И Х І Д V

Кулішевич і Квітка.

К в і т к а. Нема, нема її; я вже забігав сюди...

К у л і ш е в и ч. То, певно, ще дома: прийде.

К в і т к а. А як слаба?

К у л і ш е в и ч. То лежатиме, поки не встане...

К в і т к а. Борони боже! І як ви так спокійно?

К у л і ш е в и ч. А що ж мені — на мур дратись чи землю їсти?

К в і т к а. Та за неї і під колеса вагона...

К у л і ш е в и ч. Лягайте, коли є охота, а я не ляжу, як не люблю Марусю, а не ляжу... це вже вибачайте!

К в і т к а. Та хоч би провідали, що і як?

К у л і ш е в и ч. Скажіть на милість! У його болячка, а я собі печену цибулю ложи!

К в і т к а. У мене душі нема...

К у л і ш е в и ч. Та що з нею станеться? Прийде — надивитесь... А коли під п'яти пече, то біжіть та й провідайте...

К в і т к а (зітха). Я до неї невхожий...

К у л і ш е в и ч. Чому? Не пуска?

К в і т к а. Та... сливе... те...

К у л і ш е в й ч. А, он що! Певно, прошпетився?

К в і т к а. Не знаю... ми перше... добре знайомі були... але от тепер ухиляється й розмовляти, мов чужа...

К у л і ш е в и ч. Гм-гм! Не без причини... А я думала... Хіба той?

К в і т к а. Хто? Що?

К у л і ш е в и ч. Нічого! Все будете знать — рано постарієтесь.

Кв і т к а. Скажіть-бо, голубочко!

К у л і ш е в и ч. Чи ба, який солодкий!

К в і т к а. Ріднесенька! Одкрийте мені очі... Я сліпий... я божевільний!..

К у л і ш е в и ч. Та нічого!.. От намігся! А раді б були, коли б зглянулась?

К в і т к а. Сказився б!

К у л і ш е в и ч. Тю на вас! Ще й мене покусаєте!

К в і т к а. Не до жартів, не до жартів мені.

К у л і ш е в и ч. Бідненький! (Показує на Маринку, що біжить). Он у кого розпитайте, коли кортить.

К в і т к а. Ага, ага! (Біжить догнати).

К у л і ш е в и ч (вслід йому). Смали, смали халявки, вскочиш і в лабети!

В И Х І Д VI

Ті ж і Котенко та Квятковська.

К о т е н к о (виходить з Квятковською). А вам би, Ганно Михайлівно, і прибиратись пора.

К у л і ш е в и ч. Не бійтесь, я й так гарна.

К о т е н к о. А як покришку перемінимо, під другу підете?

К у л і ш е в и ч. Дивлячись під яку: інша так накриє, що й дихати нікуди! (Входить в 4-ту уборну).

К о т е н к о (підходить до 1-ї у борної). Що се, Лучицької досі нема?

К в я т к о в с ь к а. Така й вона, щоб загодя! То для нас, бідних, і контракти, і штрафи, а для неї — нема!

К о т е н к о. Для мене всі рівні.

К в я т к о в с ь к а. Хто б говорив, а хто б слухав: то до мене ви підсипаєтесь з жарту, а я й мізинця для вас супроти Марусі не варт — тій і ролі найкращі, і уборна первa, і все... падам до ног! Бо боїтесь.

К о т е н к о. Я? Боюсь? Та вона в мене ось де! Побачите, яку я їй встругну штуку.

К в я т к о в с ь к а. Ану-ну, серце! Докажи, що я мила!

К о т е н к о. Гирявий! Гирявий! Гей!

В И Х І Д VII

Ті ж і Гирявий.

Г и р я в и й (вискакує весело). Я тутечки!

К о т е н к о. Оповістіть — першою йде драма.

Г и р я в и й. А я на водевіль...

К о т е н к о. Тридцять раз вам казав: при драмі водевіль на кінці.

Гирявий кинувся. Квятковська фиркнула і втекла.

В И Х І Д VIII

Котенко і Жалівницький.

Ж а л і в н и ц ь к и й (на порозі 2-ї у борної). Слухайте, Савичу, ще Марії Іванівни нема?

К о т е н к о. Мені нема діла: мусить бути по контракту о сьомій годині; іначе — штрафі

Ж а л і в н и ц ь к и й. Та чудні ви які! Хто з нас по контракту приходить? Всяк — по афіші.

К о т е н к о. Афіша бреше: водевіль завжди по драмі.

Ж а л і в н и ц ь к и й. По руських трупах, а в нас — зроду.

К о т е н к о. А я так хочу, і мені ти не указ! (Піднімає тон).

Ж а л і в н и ц ь к и й. Так оповістіть перше, то й знатимем, а коли афіша брехлива, то ваша вина.

К о т е н к о. Не вчіть мене! Ще молоко на губах не обсохло!

Ж а л і в н и ц ь к и й (підходить). Що-о? Кричать здумали?

К о т е н к о (упавшим тоном). Я так... од природи... У мене такий голос... Що ж, мене поставлено режисером.

Ж а л і в н и ц ь к и й. Так коли ви режисер, так не робіть бешкету! (Заходить в уборну, грюкнувши дверима).

В И Х І Д ІХ

Котенко та Лемішка.

К от е н к о. Готово? Завісу! Всі на місця!

Л е м і ш к а (біжить злякано). Ох, господи!

К от е н к о. Куди, старий?

Л е м і ш к а. Надобность... книжки...

К от е н к о. В будку!

Л е м і ш к а. Только... листика... до книжки листика... Водевілем підвели... водевілем... Я прихватком...

К от е н к о. До будки мені! Тут завісу дали, а він...

Л е м і ш к а. Да... возмутительно... Але я завжди і душею, і серцем... по гроб живота...

К от е н к о. Годі базікати! Гайда! (Повертає за шиворот).

Л е м і ш к а. Не утруждайтесь... лечу, лечу! Я напам'ять... од палятурки до палятурки! (Біжить).

В И Х І Д Х

Лучицька та Маринка, потім Жалівницький.

Котенко забачив — і за лаштунки.

Л у ч и ц ь к а (задихавшись, вбігає в 1-у уборну). Ох, як бігла! Серце мало не вискочить!.. Що? Опізнилась?

Ж а л і в н и ц ь к и й (з уборної). Ні, тільки що почали. (Іде до неї).

Л у ч и ц ь к а. О? То я вспію, — ще багато часу... мій вихід останній. Добре, що я маю звичку дома одягати костюм. (Начинає гримуватися). Ху, як дух забива: так налякали! І що се сталося!

Ж а л і в н и ц ь к и й (убраний парубком). Якийсь гедзь укусив. Даймо, що я знаю, який отой гедзь...

Л у ч и ц ь к а. Який же?

Ж а л і в н и ц ь к и й. Квятковська.

Л у ч и ц ь к а. Не може бути: вона така добра; зо мною ласкава, як сестра...

Ж а л і в н и ц ь к и й. Вірте! Та вона готова вас в ложці води утопити.

Л у ч и ц ь к а. За віщо б? Хіба за те, що я її люблю?

Ж а л і в н и ц ь к и й. За те, що таланом забиваєте. Ви готові за всіх головою наложити, а для вас то ніхто й пальця не вріже: про свою шкуру всяк дба, а в вічі, звичайно, скалить зуби...

Л у ч и ц ь к а. Як ви хмуро дивитесь на людей: при такій вірі тяжко й жити! А я певна, що зовсім поганих людей і нема, що оберніться теплим словом навіть до лиходія, то і в його бог озоветься...

Ж а л і в н и ц ь к и й. Ох-ох! Коли б то так! А краще не діймайте віри, то не зневіритесь.

Л у ч и ц ь к а. І вам, значить, не діймати? (Подає руку). Я й привітатись забула!

Ж а л і в н и ц ь к и й. І мені навіть.

Л у ч и ц ь к а. Гай-гай! Який же ви, друже, непевний. Ні, на вас я як на гору: ви в мене найщирша, найрідніша людина... та ще моя няня, бабуся. Коли б не ви, я не знаю, що б зі мною сталося. Я не забуду до смерті тієї першої зустрічі, коли я, божевільна, з одчаю мало на себе рук не зняла. Ви постерегли мою страшну думку, ви одігріли порадою теплою моє серце задубле, ви визвали благодійні сльози; ви показали мені нову путь, яка може загоїти врази... і я припала з захватом до ніг нового бога... Як же мені вас не любити? (Простягає йому руку).

Він цілує.

Ж а л і в н и ц ь к и й. Ви освітили сей храм і стали в йому богинею. Але пробачте мені слово, — спокуси-тель знов тут, пантрує за вами, коршуном над головою кружить.

Л у ч и ц ь к а (спалахнувши). Його зальоти тепер не страшні. Я, признатись, і спізнилась того, що боялась стрінутись з Антоном Павловичем.

Ж а л і в н и ц ь к и й. Ви мені тільки позвольте, то він і носа сюди не покаже.

Л у ч и ц ь к а. Що ви? Хіба він мені що? Я не за його...

Ж а л і в н и ц ь к и й. А за себе боялись? А-а! (Кудлить волосся).

Л у ч и ц ь к а. Ви й назвиська його не можете чути спокійно!

Ж а л і в н и ц ь к и й. Даруйте, не можу! Він, на мій погляд, розбещений панич, занужений своєю нікчемністю.

Л у ч и ц ь к а. Сором, сором, мій друже! Се якесь лихе почуття, а не ваше серце... Антон Павлович не нікчема, а чоловік вельми освічений і талановитий, з чесними, гуманними засадами... а що не при ділі, — так у нашій окружній темряві передовій людині притулку нема...

Ж а л і в н и ц ь к и й. Бачите, з яким палом за його заступаєтесь: видно, добре вам задурманив і розум, і серце. А йому, ласуну, одна тільки примха, одні хвастощі...

Л у ч и ц ь к а. Не лайте ж мені його в вічі: невже вам не жалко мене вразити, мені боліч зробити?

Ж а л і в н и ц ь к и й. Згибло все! Ви закохані знов у Квітку!

Л у ч и ц ь к а. Ой! Що ви? Звідкіль така думка?

Ж а л і в н и ц ь к и й. Закохані, закохані... правда?

Л у ч и ц ь к а. Ні, ні!.. Не знаю... і не думала! Я задавила давнє...

Ж а л і в н и ц ь к и й. Закохані — і мови нема.

Л у ч и ц ь к а. Що ви? Ані слова про те! Як ви умієте людину збентежити... жарину кинути в серце.

Ж а л і в н и ц ь к и й. Не рвія в мене кричить: я вашим щастям щасливий... тільки не йому вам його дати, а хіба поламати життя! І святе іскуство піде до дідька, і погине чудовий талан, замре, втіхи ради, висока душа, а Україна знов сиротою зостанеться!

Л у ч и ц ь к а. Борони боже! (Пауза. Далі жваво). Не бійтесь, не зраджу, з свого дорогого шляху не зійду!

Г и р я в и й (у двері). Марко Карпович! Вихід!

Ж а л і в н и ц ь к и й (скакує). Біжу! (Виходить за лаштунки).

Л у ч и ц ь к а (хапаючись за серце). Якось здавило серце... Чи страх налетів... чи просто холод, мороз?.. Маринко, накинь на мене хустку... (Пауза). Пусте!.. Зневага одна... Там ганьба... а!.. Далі, далі!! (Пауза). Ні ні! Не станеться... ніколи... задавлю! А дай ще мені, Маринко, вина... щось холодно.

Маринка подає; Лучицька п'є нервово.

Як думаєш, я на мерзоту нездатна?

М а р и н к а.Що ви?

Л у ч и ц ь к а. То-то ж! Так і думай, моя дитино!

М а р и н к а. Авжеж... Ой, пора мені! (Вибігає).

Лучицька спирається на руки на стіл

і здавлює ними свою голову.

В И Х І Д XI

Ті ж і Котенко та Безродний.

Безродний іде в 1-у уборну, здоровкається. Лучицька здригнулась. Обоє мовчки сидять.

К о т е н к о (до Маринки, що вийшла з уборної). Ану, ближче стань! (Роздивляється, ласкає). Гарна дівчинка... настояща українка... і оченята як терен... Хочеш, буду ролі давати, актрису зроблю?

М а р и н к а. Я б і не знаю, що...

К о т е н к о. Так заходь, я начитуватиму...

Г и р я в и й (підбігає). Ваш вихід.

К о т е н к о. Тю! (Пішов за лаштунки).

Виходить з уборної Кулішевич і йде теж, проглежуючи ролю, на кін.

Б е з р о д н и й. Знаєте, Марусю, якби не ви, давно б у мене опустилися крила.

Л у ч и ц ь к а. Я? Що я?.. Сама безсила...

Б е з р о д н и й. Безсила? Та од вас я тільки й набираюся тії душевної сили і віри, а то давно б уже витратився. І це саме діло, яке мені було великим, тепер часами здається гноїщем, у якому вигодовуються і розплоджуються черви...

Л у ч и ц ь к а. Вас знову, певно, образили чим?

Б е з р о д н и й. Не мене, а мою віру в людей. Те, що я несу збитки, мене мало обходить, а те, що я жодними втратами не можу купить щирості у людини, — те мене рве!

Л у ч и ц ь к а. Вас все занадто смутить: ви надзвичайного хочете... Люди як люди...

Б е з р о д н и й. Людину-то я чую... От ви мені дорогі не таланом своїм, не тим, що на його збирається люд, а своєю ясною вірою у людей і в святу справу, своєю чистою як кришталь душею...

Л у ч и ц ь к а. Не хваліть... не стою...

Б е з р о д н и й. В вас про себе і думки ніколи нема...

Л у ч и ц ь к а. Не хваліть, не хваліть... Не та я...

Б е з р о д н й й. Ви ні перед якою жертвою не зупинитесь...

Л у ч и ц ь к а. Не та я... не та я, кажу...

Б е з р о д н и й. Та, та! Ви не одступитесь од рідного діла...

Л у ч и ц ь к а. Голубчику, ріднесенький! Не знаю... Боюсь, щоб ви й у мені не зневірились...

Б е з р о д н и й. Зроду-віку! Я тільки тут і спочиваю душею...

Л у ч и ц ь к а. Спасибі!.. Дай боже! От ви ще новий ланцюг, який мене в'яже до діла... (Усміхається). Глядіть же, щоб лиха сила його не порвала... (Хутко встає). Не вирве, не вирве, друже!.. Пора, мій вихід... (Виходить).

За нею Безродний.

(Гирявому). Мені, здається, з того боку?

Г и р я в и й. Так, з третього плану.

Лучицька іде за лаштунки, Безродний за нею.

В И Х І Д XII

Квятковська та Безродний.

К в я т к о в с ь к а (примітивши Безродного, мов ненароком набігає на нього з уборної). Таточко? Ах, даруйте, простіть!..

Б е з р о д н и й. Вибачте: я винуватий, на дорозі стою...

К в я т к о в с ь к а. Ох, як я перелякалася! (Бере. його руку). Гляньте, як серце стукотить...

Б е з р о д н и й (не дає руки). Хіба я такий страшний?

К в я т к о в с ь к а. Татко страшний? Таточко наш любий, цяцяний... а не страшний... Ой! Не дивіться на мене так, а то мене то морозом, то приском обсипа...

Б е з р о д н и й. Чого ж то? Пропасниця?

К в я т к о в с ь к а. Може. (Пригортається). Яка я манесенька перед татусеньком: мене як тато шубою вкриє, то й не видко... (Ховається за полу).

Б е з р о д н и й. Не жартуйте так, розігрієтесь, та на холодний протяг, то ще вава буде... До побачення! (Вийшов).

К в я т к о в с ь к а (вслід). До Лучицької вже? А ми невгодні! У, проклята! (Позира на кін, а далі йде до своєї уборної).

В И Х І Д XIII

Котенко, Гирявий, потім Кулішевич.

К о т е н к о (виходить з першого плану, прислухається, — не аплодирують). Що се вони? Сплять чи почуміли? (Пауза). Якесь дрантя в театрі! (Гирявому, що підбіг). Де Лучицька? Чого її не видко?

Г и р я в и й. Пішла тудою на вихід... Он!

Розлягаються оплески; крики: "Лучицька!! Бра-во!!"

К о т е н к о (зло). Здуріли, чисто здуріли! Якісь навіжені чи п'яні! (Гирявому). Де ви мені стіл поставили? А табуретка яка? Трохи не впав!.. Гроші брать знаєте, а пильнувати діла — нема! Чого суфлеру не сказали, що од "Скусителю мій" до "Палайте, мрії" хрест?

Г и р я в и й. Говорив...

К о т е н к о. Чого ж він мені подає та й подає... Хор де? Чому не на місці? Нехай тільки накладуть, то захурчать і вони, і ви!

Г и р я в и й (виходить). Ну, колись і я... хоч ограблю, а свою заведу!

Кулішевич виходить з кону з оплесками і криками: "Браво, Кулішевич!"

К о т е н к о. Га? Нова болячка! (До неї). Не надсаджуйтесь для гальорки, не передавайте куті меду!

К у л і ш е в и ч. Чи ви не проспались, чи хміль ще не вийшов?

К о т е н к о (виходячи за лаштунки). Не крутіть!

К у л і ш е в и ч. Тю-тю! Та іще фіть-фіть! (Квятковській). Чи ти його, бува, чим не розсердила?

К в я т к о в с ь к а. Кого? Тата?

К у л і ш е в й ч. Та ні, отого кабана!

К в я т к о в с ь к а. А що?

К у л і ш е в и ч. Сказився чисто, аж пінить! (Пішла до уборної, а далі з неї виходить).

В И Х І Д XIV

Ті ж і хор.

Г и р я в и й (розставляє хор за лаштунками). Панове, будьте ласкаві, ані писніть! Уваги найбільше: ви ж починаєте за кулісами... так щоб разом, по одному маху... Та, бога ради, ані пари з уст... Котенко лютий — всіх розпудить. Дивіться всі на мене — і вмент! (Обходить і прислухається до суфлера).

Р я б к о в а (впереді). А що, знайшла кватирю?

Б о г д а н и х а. Знайшла, та така...

Р я б к о в а.А що в місяць?

Б о г д а н и х а. Вісім за паскудство...

Р я б к о в а. А нам і борщ чудесний дає з бараниною, з салом.

П е р ш и й х о р и с т. Ну й голова, аж крутиты

Д р у г и й х о р и с т. Довго кружляли?

П е р ш и й х о р и с т. До світу... Ні, аж до обід!

Д р у г и й х о р и с т. А рябий всю получку процвиндрив!..

Спочатку ближні, а далі й усі розсміялися. Саме тоді Гирявий махнув: одні вступили, другі спізнились, треті почали іншу пісню. Вийшла кацен-музик.

Г и р я в и й (схопившись за волосся). Ай! Зарізали!!

Хор так і пішов, а на кону вже поправився.

В И Х І Д XV

Ті ж і Котенко.

К о т е н к о (після добрих оплесків і криків "браво" виходить усміхаючись). Ага! Прочумались-таки! (Знову виходить). Ні, публіка в театрі інтелігентна! (Гирявому). От сьогодні хор добре вступив. Спасибі! (До хору, що ввійшов). Молодці, хлопці! (Квятковській). Ну, моя квіточко, заткнім лихо за пояса та на злість ворогам... Ну, боже благослови! (Возлагає руку).

Квятковська вибігає з легеньким оплеском.

О? І єсть!

К у л і ш е в и ч. Чого ви на мене визвірились?

К о т е н к о. Хе-хе-хе! На вас і визвіришся, як вищирите зубки...

К у л і ш е в и ч. Атож: не кладіть пальця в рот...

К о т е н к о (гладить її по плечу). Кусаний уже, моя люба!

К у л і ш е в и ч (виходячи на кін). Отак краще: ласкаве телятко дві матки ссе...

К о т е н к о (вслід). Мені, бідному, хоч би одна, та добра!

В И Х І Д XVI

Котенко, Лучицька, Кулішевич, Квятковська, Гирявий та хор.

К о т е н к о (зачувши грімовий оплеск). А! Це знов отій примадонні? От каторжна, гадюка чортова! (Знову грім). Розчавив би, щоб і між ногами не плазувала! (Знову оплески). Тпху! Пропадіть ви пропадом! (Іде сердито до уборної, зрива парик). Які се ти мені парики даєш? Просто рощитать, та й уже!

Лучицька виходить з букетом. Крик за лаштунками: "Лучицьку, Лучицьку!" З-за лаштунків виходить Кулішевич, Квятковськаі хор.

(З уборної). Квятковська, на вихід!

Г и р я в и й. Лучицьку кричать.

К о т е н к о. І Квятковську — я чую. Випустіть двох.

Г и р я в и й. Лучицька і Квятковська, на вихід! Даю!

Виходять. Крики: "Браво! Лучицька, Лучицька!" Дехто: "Котенко!"

Лучицька і Котенко!

Виходять. Крики: "Браво, браво!! Лучицька Solo!"

К о т е н к о (хмуро). Випустіть її, та й годі! Більше ні разу! Готуйте картину! Дзвінок!

Г и р я в и й. Лучицька! Даю!

Страшний оплеск і крики.

Л у ч и ц ь к а (з букетом і вінком іде до уборної). Ху, утомилася! Голова горить... серце ниє... мов пережила страшну годину... А проте і втіха тремтить... {Маринці, що за нею увійшла). Води мені, голубко, і одеколону.

На кін виходить і публіка розмаїта.

В И Х І Д XVII

Ті ж та Антипов, Юркович та молодь.

А н т и п о в (пробираючись важно до уборної 1-ї). Прекрасно! Чудесно! Ансамбль превосходныq!.. Все на своих мостах... Одобряю, одобряю. (Подає на ходу Котенку і Кулішевич руку).

Ю р к о в и ч (вийшов з дальньої уборної, хитаючись). Неподражаемо!.. Антик! Мы малороссы! Prachtvoll!.. Charmant Delicieux!* (*Чудово! (Нім.) Прекрасно! Чудово! (Франц.)) И все не она, а мой друг Котенко... потому — крот... и Гирявый, ура!!

Г и р я в и й (сіпа). Що ти? Антипів он!

Ю р к о в и ч. О? Громовержец!.. Испаряюсь! (Ховається).

А н т и п о в (у дверей № 1). Можно?

Л у ч и ц ь к а. Войдите.

А н т и п о в (входить). Великолепно! Очаровательно! Вы целая прелесть! Ручку, ручку позвольте!

Л у ч и ц ь к а. Вы довольны? Очень рада. А я боялась, что будете бранить... я сегодня как-то расстроена...

А н т и п о в. Вы сегодня восхитительны, моя дива! За одно только журю и буду журить: грех, большой грех! Для такого таланта рамки малы; он рвется из них, а они давят... Мелко, мелко для вас! Поймите зто! Пора на широкое, могучее море!

Л у ч и ц ь к а. Море пустынно й нелюдимо, на нем и затеряться, и утонуть легко; родная ж речка с зелеными вербами и безопаснее, и симпатичнее.

А н т и п о в. Полноте ребячиться; вам и моря мало... океан вас ждет безбрежный... Нет, я теперь от вас не отстану...

Л у ч и ц ь к а. Я хоч й робка, но упорна...

М о л о д ь (входячи). Непорівнянна! Пишна! Богине наша! Браво!! (Аплодують).

Л у ч и ц ь к а (розчулено). Дякую, дякую, мої любі! Спасибі, голуб'ята, за щирість! Нате вам на спогад! (Роздає з букета квіти).

Всі цілують їй руки.

В с і. Спасибі! Слава! Слава!!

А н т и п о в. Ну, теперь и меня придавят... Эх,юность горячая, — завидно!.. Пропустите хоть ветерана! (Пробирається).

К о т е н к о (в двері). Господа, полиция запрещает... Прошу вас! Зто беспорядок... Сейчас начало! (Гирявому). Давайте занавіс. (Сердито своїм). Завела чисто содому!

К в я т к о в с ь к а. Ще й не те заведе!

К о т е н к о. Господа, прошу очистить сцену!

Метушня. Дзвінок. Всі виходять. Котенко і Квятковська — за лаштунки.

В И Х І Д XVIII

Лучицька та Квітка.

Л у ч и ц ь к а (тре собі одеколоном виски). Як дрижить у мене все... Яка радість, яка втіха висока!.. Якого ж ще раю? Одваги, Марусю, більш одваги і сталості! І доля нас не злама! (Виходить на передкін).

К в і т к а (підбіга з букетом). Царице моя! Провідна зоре! Ви окували мою душу, сп'янили...

Л у ч и ц ь к а (збентежено). Тихо, бога ради... Ні слова, Антон Павлович, ні згука! Минуле зосталось за нами: воно нас не дожене, та й ми до його не вернемось...

К в і т к а. Чому не вернутись, чому?

Л у ч и ц ь к а. Шляхи наші розійшлись.

Г и р я в и й (підбіга). Ваш зараз вихід.

Л у ч и ц ь к а. Чуєте? Он що зове і тягне мене! Он чия тепер я рабиня! (Показує рукою на кін).

Квітка схопився за голову.

Завіса

ДІЯ ДРУГА

Середина розкішного покою в готелі. Двері просто — вхідні, направо — до кімнати. По стінах вінки; на столах і усюди багато коштовних речей.

В И Х І Д І

Палажка, Марина, потім лакей.

М а р и н к а (за чаєм). Сьогодні Маруся краще спала, а то ті дві ночі ані на крихітку: то руки лама, то уставиться і дума щось, дума, ані озоветься.

П а л а ж к а (п'є з мисочки). І що їй сталося? Чи не зобидив хто? А може, наврочив? Так ні: всі забігають, навідують, і великі й малі, — всі зажурилися...

М а р и н к а. Ох, не всі, не всі: Квятковська аж скаче, та й Юрій Савич радий, помічаю.

П а л а ж к а. Ох, оті кіятри, пропади вони пропадем! Тільки з чортами єднання. Всяк тобі з ними наклада. Примажеться, приберется і почне перед миром ламатись: і регочеться, і співа, і танцює, і плаче, і репетує... А ті радіють, гукають,

ляскають... один гріх і спокуса! (До лакея, що стукнув дверима). А ти не грюкай дверима!

Л а к е й. Невозможно основательно ногою: руки заняты-с.

П а л а ж к а. Принеси масла й сметанки.

Л а к е й. Сметаны нетути.

М а р и н к а. Не сметаны, а сливок.

Л а к е й. Сливок? Понимаем; сейчас. (Виходячи). А то сметаны! Сметана одно положение, а сливки другое.

П а л а ж к а. А сливки в нас на дереві ростуть! От ще вовна! Ти йому по-християнськи, а воно тобі зуби скалить!

М а р и н к а. Ситниці нема, а Маруся любить з маслом... Збігаю та куплю. (Одягається й іде).

В И Х І Д II

Палажка і лакей.

Л а к е й (приносить сливки). Извольте-с; материал первого сорта.

П а л а ж к а. Ще хвастається. (Розгляда). Оце первий сорт? Охота по цих городах їздити та клопіт на голову брати!

Л а к е й (виходить). Известное дело: деревенщина — репа, а город — фантазия!

П а л а ж к а. Тпху на твоє пір'я!

Стук у двері.

Хто там? Тихше? Чого ви, пане? Вона просила, щоб їй покій дали.

В И Х І Д III

Палажка і Квітка.

К в і т к а (в дверях). А як їй, няню, голубочко?

П а л а ж к а. Мов краще б то, а то так налякала!

К в і т к а (переходить в кімнату, поблиз дверей). Няню, вірте, я ці три дні трохи рук на себе не зняв: сюди прибіжу — не пускають, питаюсь у того, другого — ніхто нічого певного не зна, в театр кинусь — там тільки шиплять, іроди, та брехні точуть, та зуби скалять...

П а л а ж к а. Там так-таки! А вам же, пане, що? Запалились, і тепер з розуму зводить? Так і не пущу тебе до неї, не допущу.

К в і т к а. Няню, ріднесенька, тепер не те, тепер я гину. Порадьте ж мене, чим мені в Марії Іванівни ласки добути? Я по щирості... жоною, перед богом жоною хочу узяти...

П а л а ж к а. Коли з богом, по щирості, то друге... Тільки як матір ваша — чи згодиться? Пані велика! (Переходячи в супротивний бік від кімнати Лучицької, на передкін).

К в і т к а. Мама мене любить... я один... не одмовить... Звичайно, тільки театру не дозволить.

П а л а ж к а. Та за це ще подякувати; а я боюсь, щоб не збаламутили дитини, бо я за мою ягідку сама оцими старими руками задавлю всякого...

К в і т к а. Та я росі на неї впасти не дам!

П а л а ж к а. А глянь мені у вічі, кажи правду, як на сповіді.

К в і т к а. Кохаю, няню, не тямлюсь навіть... Тільки вона мене... ох, горенько тяжке! Скажіть мені, сивесенька, може, вона кого коха... Отого Марка... не помітили?..

П а л а ж к а. Господь її зна... так ні, ні! Марко, справді, і перервався б за неї... а вона, кілько раз чула, каже йому, що має за брата, за друга, та й годі... Так,так!

К в і т к а. Нянечко, лелечко! Ви одживили мене... Я б і птичого молока для неї дістав.

П а л а ж к а. Птичого? Що то як молодий хлопець запалиться, та ще панич: цілий світ кида під ноги, а потім і шматка хліба жалує...

К в і т к а. Нехай на мене всі напасті і лиха, коли я яку кривду вчиню! Поможіть мені тільки, бабусю, поможіть, голубочко: ви як мати їй, ви можете порадити... Нехай хоч пустить мене, хоч дозволить перекинутись словом...

П а л а ж к а. Скажу, скажу. Вона добра дитина: не бійся, соколе, та богу молись, то все вийде на добре.

К в і т к а (цілує її в голову). Бабусенько! Озолочу... вік за вас молитимусь...

Л у ч и ц ь к а (із спальні). Хто там?

П а л а ж к а. Та то я... Іди з богом! Тихо!

К в і т к а. Передайте їй до рук. (Дає листа).

В И Х І Д IV

Палажка, Жалівницький і Маринка. Жалівницький в дверях спіткався з Квіткою і скам'янів.

Ж а л і в н и ц ь к и й (няні). Чого ви, бабусю, панича отого пускаєте? Адже заказано?

П а л а ж к а. А ти мені що за хазяїн?

Ж а л і в н и ц ь к и й. Таж Маруся слаба... її турбовати не слід.

П а л а ж к а. Не вчи, не вчи! Бач, "чого пускаєте, стурбують..." А сам чого рипаєшся? Коли нікого, то й сам не ходи...

М а р и н к а (спалахнувши). Як? Щоб Марк Карпович не приходили? Що ви, няню? Марусі вони та і всім...

П а л а ж к а. А надто тобі — нема й ріднішого.

М а р и н к а. Няню... як таки...

П а л а ж к а. А так: шила в мішку не втаїш, а тільки не в своє діло втручається... Чого пускаю? Діло єсть, то й пускаю: мені Маруся не чужа...

Ж а л і в н и ц ь к и й. Няню, пробачте; я не хотів вас образити; я знаю, що ви Марусі за матір...

П а л а ж к а. То-то ж! А то: чого пускаєте? Діло єсть, то й пускаю...

Ж а л і в н и ц ь к и й. Та не вірте отим розбещеним панам...

П а л а ж к а. Чом не вірити? Чоловік поштивий, статечний... Чого пускаєте? Того, що хочу...

Л у ч и ц ь к а (з кімнати). Няню, що там?

П а л а ж к а. Зараз, зараз іду! (Бере сукню і йде). І ти чоловік добрий, нема що... А то "чого пускаєте"?

Ж а л і в н и ц ь к и й. Бурчить-таки; зобидилась...

М а р и н к а. Няня як розсердиться чим, то нешвидко втихомириться... і вже тоді не спиниш — що слід і що не слід скаже: хоч би й про мене...

Ж а л і в н и ц ь к и й. Хіба вона видумує про вас?

М а р и н к а (засоромилась). Ні, не те... але для чого? Кому інтересно? Мало що в кого не болить!

Ж а л і в н и ц ь к и й. Хороше у вас серце... (Хоче вийти).

М а р и н к а. Куди ж ви? Маруся зараз вийде...

Ж а л і в н и ц ь к и й (глянувши на дзигарі). Репетиція швидко: спізнюсь.

М а р и н к а. І мені б треба: Марусі ліпше...

Ж а л і в н и ц ь к и й. Слава богу. То й ходім.

М а р и н к а. Так я зараз! (Побігла до кімнати).

В И Х І Д V

Ті ж і Юркович.

Ю р к о в и ч (вліта). Що? Як? Нічого? Га? Нема... Отруїлась?

Ж а л і в н и ц ь к и й. Чи ви не сказились? З чого б же вона, борони боже...

Ю р к о в и ч. А знаєте, всякого бува... пригода... чоловік часом не сподівається, і раптом — пуф!

Ж а л і в н и ц ь к и й. Остатнього завжди стерегтись треба і держать язик за зубами...

Ю р к о в и ч. Що зуби — пусте! Але в чім непорозуміння? Какой мотив атого таинственного исчезновения: закулисный или личный? Чи привереди, чи слабість, чи...

Ж а л і в н и ц ь к и й. Ви найкраще зробите, як дасте Марії Іванівні спокій, найкраще — і для неї, і для себе...

Ю р к о в и ч. Вибачайте, я хутко, не забарю часу... я нишком... В городе, знаете, разнеслись слухи, странные, неприятные.... даже, если хотите, двусмысленного чего-нибудь. Кому же их проверить и исправить, как не нам? (Захлебываясь). Мы — стражи общественной совести, мы заведуем ее мнением, мы направляєм симпатии; на нас лежит злоба дня... Мы должны профильтрировать всякого новости и подносить публике оздоровленную пищу. Наконец, в интересах Марьи Ивановны... задля вигоди її треба провіяти, просіяти плітки...

Ж а л і в н и ц ь к и й. Або наплодити їх іще більше?

Ю р к о в и ч. Сохрани бог, борони боже! Що ви? Ми малороси? Ми тільки за правду!

Ж а л і в н и ц ь к и й. Так, так! Побільше брехень надряпати та по трояку за стрічку зцарапнути...

Ю р к о в и ч. Но-но! Який грубий матеріалізм! Хто каже: всякому праця коштує, всяк за гешефт мусить мати... Але суть і вищі потреби... і я до Мані Лучицької дуже прихильний... і мені боляче... да, мне больно, если Котенко желает унизить ее, стремится выдвинуть какую-то посредственность, эту Квятковскую, коли розпускають чутку, що ніби Лучицька теє-то, як його...

Ж а л і в н и ц ь к и й. Що-о? Що кажуть?

Ю р к о в и ч. Так... я не од себе... а просто не варто...

Ж а л і в н и ц ь к и й. Ні, ви мені скажете! (Наступа).

Ю р к о в и ч (злякано). Не варт! Мало що з язика не спаде...

Ж а л і в н и ц ь к и й. Ні, ви мені скажете, іначе матимете діло зі мною! Коли почали, то скажете!

Ю р к о в и ч (одступа). Та пусте... рішительно...

Ж а л і в н и ц ь к и й (грізно). Ну? Я не жартую. (Удержує його).

Ю р к о в и ч. Тільки це не я... не я... а чув...

Ж а л і в н и ц ь к и й. Ну! Ну ж! (Бере за плече).

Ю р к о в и ч. Кажуть... тільки не я... ніби Лучицька... вірте, не я... перше з вами, а тепер хтось другий... ну і сварка... ну з того й не гра...

Ж а л і в н и ц ь к и й. Лучицька! А? (Трясе його). Дякуй бога, що ти тут!

Ю р к о в и ч. Позвольте... сделайте милость... оставьте... не я!

Ж а л і в н и ц ь к и й. Я знайду, хто це виблював... і знай, що тому чи тобі — не животіти...

Ю р к о в и ч. Ферфал!.. Пожалуста... Ой! Заспокойтесь!

Ж а л і в н и ц ь к и й (трясе його). Не жи-во-ті-ти! (Вийшов).

Ю р к о в и ч (після паузи). Уф! Хорошого положекие нашего брата репортера? Патрон гвалтом требует новостей и новостей: подноси ему всю подноготную, вкрадывайся в душу людскую, вьпытывай, на последний конец — ложись, рожай

ему й подавай! И что за зто? Три копейки от строчки! И за три копейки всякий на тебе лезет корректировать, — хорошо? И рискуй своим благообразием, — отлично? Мало этого: выберется вот этакий собака й попробует в гроб вогнать... й вгонит. Что ему? Вгонит! Там кулак... хай його маму мордує!.. А? Антик? Ні, цум тейфель! Буду проситься в фельетоністи, — все-таки меньше риску!..

В И Х І Д VI

Ті ж і лакей, потім Палажка.

Л а к е й (в дверях). Еще не отпили...

Ю р к о в и ч (потай). А что, братец, не заметил, не ссорились здесь? Вот с актером, что вышел?

Л а к е й. Не могим знать. (Пішов).

П а л а ж к а (виходячи). А ти, брехунець, чого вліз? Іди, іди собі геть! (Випроваджує за двері).

Ю р к о в и ч (на ходу). Мужва!

В И Х І Д VII

Лучицька, Палажка й Маринка.

Л у ч и ц ь к а (сіда й налива каву). Кого се ви так, няню, церемонно?

П а л а ж к а. А того, що нишпорить та тільки плітки плете... От що цуциком за товстим паном біга.

Л у ч и ц ь к а. Юрковича? Чого ж ви на його так?

М а р и н к а. Не люблю отого підбрехача!

Л у ч и ц ь к а. Бідний! (Жметься). Як тут холодно... Коли б розпалити коминок... Няню, подзвоніть!

П а л а ж к а. Чого там дзвонить: хіба в самої рук нема? (Запалює дрова).

Л у ч и ц ь к а (Маринці, що накида на неї шаль). Хто був тут ще?

М а р и н к а (надіва перед дзеркалом шляпку). Марк Карпович забігали про ваше здоров'я провідати.

Л у ч и ц ь к а. А! Того ти й розчервонілась... А ще, крім Марка?

М а р и н к а. Не знаю; я бігала за хлібом...

Л у ч и ц ь к а. І через Марка нікого не бачила... Куди це ти?

М а р и н к а. На репетицію; боюсь спізнитись.

Л у ч и ц ь к а. Все одно — Марка не доженеш.

М а р и н к а. Та хіба я... (Припада і цілує Лучицьку).

Л у ч и ц ь к а. Знаю, знаю, що і серце б своє надвоє для його розірвала! Чого ж ти засоромилась? Плачеш? Чого ж то, ціпонько! (Обніма). Я тобі, серце, раю: подалі будь од того лиса Котенка, а виходь заміж за Марка, тоді ніхто не зачепить.

М а р и н к а. Господи! Мені? За пана Марка?

Л у ч и ц ь к а. А що ж? Не була б, може, рада?

М а р и н к а. Та чи я ж смію й марити про такий рай? Та я їхнього й мізинця не стою!

Л у ч и ц ь к а. Не принижуй себе: твій талан іще в пуп'янку, а серце в тебе золоте.

М а р и н к а. Марусенько! Ненечко моя! Та він же й не згляне на мене: я для його абищо... його серце цілком у вас...

Палажка, розтопивши коминок, взяла панчоху, наділа окуляри й пішла в спальню.

Л у ч и ц ь к а. Ні, голубко: і він, і я... як брат і сестра, як друзі... Про кохання не може бути й речі...

М а р и н к а. Чого ж то? Хіба пан Жалівницький... не красень?.. Та ліпшого ж і на світі нема, а добрий який, артиста який — а! Сонечко перед ним темне!

Л у ч и ц ь к а. Бачиш, бачиш... (Ласкаво грозить)., Може, всьому тому й правда... але ми побратались, і про інше — річ мертва... Та ще й те: сім'я — це закуток скритий, а іскуство веде нас до всесвітнього храму; у шкаралущі сімейній ми служим тільки собі чи своїм дітям, а у праці художній ми повинні людям служити, цілком себе оддавати миру, громаді. Для того-то сім'я і не може миритись зі сценою, бо одна одній буде шкодити: або зрадиш дітей, або зрадиш громадську одправу...

Маринка розводить руками і виходить не розуміючи.

В И Х І Д VIII

Лучицька і Квятковська.

К в я т к о в с ь к а (в дверях Маринці). Лежить? Встала? (Побачивши). Боже мій! Вона вже тут, моя Муся! (Обніма). Як я рада, як я рада! Моя цяцяна! (Знову цілує). Чи віриш, не мала часу забігти, — замучили, просто замучили: і там грай, і там грай...

Л у ч и ц ь к а. Тобі ж краще — обіграєшся.

К в я т к о в с ь к а. Ну його! Мені аби менше... мені краще "люлі"...

Л у ч и ц ь к а. Катрусю! І тобі не сором з такою недбалістю до сцени касатись?

К в я т к о в с ь к а. Та мене наганя і отой противний...

Л у ч и ц ь к а (усміхаючись). Невже?

К в я т к о в с ь к а. Ти що-небудь чула? Брехня, брехня! (Замішавшись). Моя Марусенько, моя ціпонько! (Цілує), їй-богу, брехня! Я тобі після шепітну, хто мені до вподоби... (Буцім збентежено). Так отой смів мені нав'язувать твої ролі... а я й руками, й ногами...

Л у ч и ц ь к а (щиро). Чого ж? Спробуй, голубко! В тебе є талан, тільки дбай. Не все ж тобі реготух та цокотух грати, треба й до поважнішого братись...

К в я т к о в с ь к а. Після тебе? Після Лучицької? Та швидше вмру!

Л у ч и ц ь к а. Що ж? Хіба мої ролі заказані?

К в я т к о в с ь к а. Борони боже! На яку-небудь хвилю і стати на глум, на публіку! Йому то дарма, а мені яке катування! Ти — як богиня, як не знаю що, моя брильянтова! Як я тебе люблю! (Цілує).

Л у ч и ц ь к а. Чого ж такою полохливою бути? Я ж не вічно на ролях, — я можу й вийти...

К в я т к о в с ь к а (радісно). Як? То правда? У нас чутка йде...

Л у ч и ц ь к а. Я не кажу напевне, а все може статись...

К в я т к о в с ь к а (з захватом). Невже? (Похопившись). І не думай і не гадай: ми без тебе загинемо... Я до тебе, моя цяцяна, так прив'язалася, так прив'язалася... Так тому правда, що той хапа?

Л у ч и ц ь к а. Хто? Хто мене може вхопити?

К в я т к о в с ь к а. А Антось! (Підморгнула).

Л у ч и ц ь к а. Схаменись, що тобі в голову впало?

К в я т к о в с ь к а (підморгуючи). Бач, мене дорікаєш, а сама подрузі не хочеш признатись.

Л у ч и ц ь к а (збентежено). Годі, не пустуй! То чиїсь жарти чи плітки: ніхто мене не вхопить і з мого шляху не зіпхне! Чи тут, чи інде, а я мого світоча з рук не впущу!

К в я т к о в с ь к а (лукаво). А світоч хіба поміша? Байдужісінько!

Л у ч и ц ь к а. Тобі жарти, а мені боляче...

К в я т к о в с ь к а. Ну-ну-ну! Не буду більше! (Цілує). Так ти на масницях грати не будеш?

Л у ч и ц ь к а. Не знаю.

К в я т к о в с ь к а. Ну, то прощавай, моя яскулечко: треба на репетицію бігти... А ми всі так за тобою, так за тобою... мов у жалобі... Ну, будь же здоровенька та веселенька та нас швидше потіш!

Обнявши, виходить, але зустрічається в дверях з Кулішевичкою й зупиняється.

В И Х І Д ІХ

Ті ж і Кулішевич.

К у л і ш е в и ч. Куди розігналась, дзиго? Постривай! (Лучицькій). Уже тут? Ну, хвалити бога, а то всіх налякала... (Обніма). Змарніла, змарніла... Ну і чого б ото, Марусе?

Л у ч и ц ь к а. Так чогось... простудилась, певно.

К у л і ш е в и ч. Чого доброго! А у нас брешуть, що ніби посварилась...

Л у ч и ц ь к а. З ким?

К у л і ш е в и ч. Та, не тобі кажучи, чи з Жалівницьким, чи з Квіткою...

К в я т к о в с ь к а. З Квіткою, з Квіткою.

Л у ч и ц ь к а. З якої речі? Це мене просто іритує: нема чого, так хоч брехати з нудьги і другого вплутувати... (Скида шаль і віялом почина махать у лице).

К у л і ш е в и ч. Та ти плюнь! Бачиш, він, нещасний, ника усюди, як тінь сновига... ну, так вони і постерегли...

К в я т к о в с ь к а. Та й Жалівницький волосся собі рве...

Л у ч и ц ь к а (ніяково). І не нещасний, і не сновига... а тільки у кожного очі великі: всякому до мене діло, всяк хоче покопирсать у чужому серці...

К у л і ш е в и ч. Та цур йому, годі! Не варт і гніватись! (Обніма). От приходь на сцену, так всім і роти заціпиш!

Л у ч и ц ь к а. Ще не знаю... сили нема.

К в я т к о в с ь к а. Краще поберегтись.

К у л і ш е в и ч. Чого там? Удар лихом об землю, та скоком, та боком! (Сіпа її). Ох, ніколи, треба бігти... (Цілує). Тривай, і

забула! Ще мені отой гладкий нав'язав до тебе листа... Чи не згубила?..

К в я т к о в с ь к а (постерігши, мімікою). Ну, мені пора! Бувайте! (Хутко виходить).

К у л і ш е в и ч (пошукавши). Ось він, ось!

Л у ч и ц ь к а (чита). Що-о? Що? "Без вас зовсім свободно обійтись можна. З Квятковською піде увесь репертуар... щоб тільки ви заявили..." Я кручу та деру носа?

К у л і ш е в и ч. Що він, белени об'ївся, чи що?

Л у ч и ц ь к а (чита). "Ви за чужою спиною тільки й турбуєтесь своїми сердечними справами" (Рве листа). Та як він сміє таке писати? Яке право має мене ображати? Я ще мало труджусь, я ще мало дбаю? Шкуру з м'ясом здер! (Нервово плаче).

К у л і ш е в и ч. Голубонько! Заспокойся, плюнь на його! Хіба ти у його служиш, хіба йому чим повинна? От проклятий! Ще мені такого листа нав'язав! Коли б знала, кинула б йому в вічі! Це його Катря підстроїла.

Л у ч и ц ь к а. Не може бути... Вона тут жаловалась...

К у л і ш е в и ч. Вір отій пройді!

Л у ч и ц ь к а. А, все їдно! Скажи йому, — я не можу писати, — що я кидаю сцену: хай роздає ролі кому хоче... а хай до мене своїми брудними руками не касається...

К у л і ш е в и ч. Марусю, бога ради, що ти? Ти ж обездолшіх Безродного, безневинного чоловіка.

Л у ч и ц ь к а. Є всьому міра: не можу ж я таких образ зносити.

К у л і ш е в и ч. Цього не буде, швидше полетить Котенко...

Л у ч и ц ь к а. Боже мій! Життя своє оддаєш, кров точиш по краплі — і така вдяка!

К у л і ш е в и ч (обніма). Голубонько, ріднесенька! Та я сама йому за тебе очі видеру... ось побачиш! Я зараз до Безродного. (Виходить).

Л у ч и ц ь к а (по виході). Няню! Дайте мені краплі... там на столику...

В И Х І Д Х

Лучицька і Палажка.

П а л а ж к а (подає). Знов не гаразд?

Л у ч и ц ь к а. Тут дадуть і оправитись?

П а л а ж к а. Та плюнь ти на них, давно кажу... Ось, я й забула, тобі, квіточко, лист... (Шукає довго).

Л у ч и ц ь к а. Од кого ще? (Одставля краплі, не пивши). Од Антона Павловича? Ой, що він? (Розрива трясущими руками). Од його! (Чита). Які палкі слова... вогнем писані... займають

серце... зневажене, розшарпане... яке всяк ображати може!.. Няню, яка я безталанна! (Принада до неї, рида).

П а л а ж к а (тривожно). Що з тобою, зозулечко? Чого плачеш? Ох, господи! Образив, чи що?

Л у ч и ц ь к а (нервово, рида). Ні, не образив... а серце порвав, душу збентежив!.. У моє тихе життя, у мій ясний розцвіт талану вкинув заразу...

П а л а ж к а (злякано). Заразу?! Що ти, донечко! Та він тебе без пам'яті коха, він тебе свата тепер.

Л у ч и ц ь к а. Хіба ж то не зараза?! Я чую, що стаю якоюсь мізерією, що моя воля рветься на клоччя... Я не можу перемогти себе...

П а л а ж к а.Та в чім перемагати? Що ти торочиш, дитино? Не розберу... Виходь заміж, квіточко, — в тім і порада!

Л у ч и ц ь к а. Ні, няню: в тім не порада, а зрада!

П а л а ж к а. Свят, свят! Що ти?

Л у ч н ц ь к а. Зрада, зрада!

П а л а ж к а. Яка? Кому?

Л у ч и ц ь к а. Богові! Він мене наділив талаком, а нечистий мене спокуша солодкою втіхою... і я хитаюсь, хитаюсь уже...

П а л а ж к а (хрестить її). Що ти? Христос з тобою! Який нечистий? Шлюб — то світова річ; святе вінчання — од бога... То ж оті твої кіятри — од диявола, то так! Глянь на себе, що з тобою через них сталося? Де та краса, де те здоров'я поділося? Все у цім пеклі згоріло!

Л у ч и ц ь к а. Няню! Се діло велике і чисте: воно наставля на розум людей, проводить високі думки...

П а л а ж к а. І не кажи! І не второпаю, і слухать не хочу! Дворянська, панська дитина — і таке... чисто безсоромний сором і гріх! І щастя тут тобі не буде ніколи! Що тобі з того, що заляскають, — утіха велика? Ну, гостинці ще, як дорогі, то нічого собі, нехай; а то більше віниччя кидають... Тпху на їх, та й годі! (Підходить, ласкає, цілує). Послухайся мене, зірочко, — я ж тебе так люблю, — залиши оте все і виходь заміж за чоловіка поштивого, закоханого; і його ж тобі богом послано... і твоя матінка на тім світі порадується. Заживете собі ладком; буде у вас, як у віночку, в господі; розквітнеш ти знову в розкошах та в божій любові; діточками-янголятками втішатимешся; я їх доглядатиму... Та якого ж ще тобі раю?

Л у ч и ц ь к а (лама руки). Няню, не спокушайте мене...

П а л а ж к а. Та що там на твої примхи вважати! Приведу його... він тут... змагайся сама з ним.

Л у ч и ц ь к а (вслід). Няню! Стійте! Після... Я тепер знервована... (Підбіга до дверей). Не чує... аж побігла! (Вертається і пада в знемозі на крісло). Що ж мені робити? Душа пошарпана... розум в боротьбі слабне... а тут... (на серце) ричить щось: "Щастя, щастя!" (П'є краплі). Та де ж воно? Де воно справді? Чи в широкій славі, чи в схованці власній? Одне

тільки ясно, що двом богам служити не можна! Цить же, серце!.. Набік втіхи! (Підводиться).

В И Х І Д XI

Лучицька і Квітка.

Л у ч и ц ь к а (держачись за крісло, хитається). Ви? Ви тут?

К в і т к а. Я.

Л у ч и ц ь к а (важко дише). А як я просила, благала...

К в і т к а. Над силу...

Л у ч и ц ь к а. А мені б то за жарт??

К в і т к а. За що ж? Нащо ж?

Л у ч и ц ь к а. Щоб не піти за вітром... (Силкується перемогти себе). Нема у нас мови... все мертве...

К в і т к а. Стійте, не женіть мене...

Л у ч и ц ь к а (опускається в крісло). Сідайте, Антон Павлович!

К в і т к а (по паузі). Які ви стали супокійні, самовладні...

Л у ч и ц ь к а. Пора; багато пережилося, багато перемучилось, багато перетліло на попіл...

К в і т к а (зложив обидві руки). Єдиная, єдиная!

Л у ч и ц ь к а. Ви знову...

К в і т к а. Я... я... зараз... (Закрива руками очі). Даруйте... несила... (П'є воду і з сльозами в голосі). Тепер тільки... я зрозумів, що ви для мене і світло, і радість, і щастя! Без вас — темрява... Я не здолаю більше... У мене горить все... Майте жалість! Ох, для чого доля звела мене з вами?

Л у ч и ц ь к а (нарочито дражливо). Для чого ви одіпхнули ту долю? Я тоді була дитиною, ймовірною, щирою, і, світе, як я вас любила, кохала! Ви для мене богом були, якому я молилась, перед яким падала ниць... Скажіть ви мені тоді одне тепле слово, і я б за вами на край світу побігла, рабою б вашою стала. А тепер я не та: я втратила ясність і віру, я напилася отруйних сліз... Я, нарешті, пізнала нове життя, повне і обов'язків високих, і широкої втіхи...

К в і т к а. Даруйте, простіть, забудьте! Чи я розумів тоді що? Ну, був обурений гордощами, сліпий був, божевільний, безглуздий; думками за хмари літав, шукав якогось дурману, ганявсь за примарами... і постерегти не зміг, що в польовій квіточці — всі пахощі життя, вся краса миру, вся божа правда!

Л у ч и ц ь к а. Не те... а не постерегли ви серця, яке б за вас і в вогонь, і в воду пішло... А! Що там згадувати? Боляче тільки, що ви одсахнулись від мене так згорда!.. А! Як боляче!

К в і т к а. Або простіть, або убийте одразу! Не карайте тільки ганебою.

Л у ч и ц ь к а. Я не караю вас, я не серджусь... я навіть вам вдячна, сердечно вдячна: вам тоді легко було мене і згубити... Я себе не тямила, дитиною була.

К в і т к а. Маріє Іванівно! Марусе! Зоре моя! Не катуйте мене своїм холодом! Не топчіть ногами!..

Л у ч и ц ь к а (ламає руки). Боже мій! Ідіть, ідіть! Я молю вас... У мені щось надломилось...

К в і т к а. Не женіть мене! Я готовий зараз порвати своє зайве життя! Скажіть мені: "Умри!" — і умру, без вагання умру! Чи вірите — ні спокою, ні сну... І день і ніч — все про вас... про тебе: очі заплющу — ти, розплющу — ти... Одна думка, одна гадка... Рибонько моя! (Падає на коліна, цілує їй руки, коліна). Радість моя, щастя моє!

Л у ч и ц ь к а (боронячись, встає). Бога ради! Не то я піду... Це зневага!

К в і т к а (рве собі волосся). А! Згибло все... Згинуло! Туди дорога й мені!

Л у ч и ц ь к а (за ним). Антоне Павловичу, на бога...

К в і т к а (бере за руку і шепотом). Тікаймо звідсіль... Я готовий на все... яку хочеш покуту... Тікаймо з цього чарівного, але й чадного кутка, де на виду гримовані ухмілки та підведені очі, де усюди і почуття фальшиве, і мова облеслива та зрадлива...

Л у ч и ц ь к а. Ні, я вірю в сцену! Я вірю в її високу вагу: вона мене ласкою відігріла, і я мушу їй послужити!

К в і т к а. Марусе! Тікаймо звідсіль! Я тобі дам другий рай: жоною моєю, дружиною вірною зі мною тікай. Я тебе оточу розкошами, я тебе обів'ю коханням, я тебе сп'яню ласками...

Л у ч и ц ь к а. Не знаджуйте, не спокушайте! Ах, яке плохе і бездольне в нас серце: і образи дарує, і все нудиться за минулим... Ой, що мені з цим катом (на серце) чинити?!

К в і т к а. Марусе! (Притягаючи її стан).

Л у ч и ц ь к а. Бога ради! (Слабко бороніться). Та коли б мені хто поміг вас з пам'яті викинути, я б щаслива була!

К в і т к а (обійма її), Марусе! Квіточко!

В И Х І Д XII

Ті ж і Антипов.

А н т и п о в (за дверима). Можно войти?

Л у ч и ц ь к а (виривається, зрадівши). Можно, можно.

К в і т к а. Марусе! Що ж се! Знущаєшся?

Л у ч и ц ь к а. Тихо!.. Дай дух перевести, обмислитись дай...

К в і т к а. А, так кінець!

Лучицька скрикнула, а він зупинився як вкопаний.

А н т и п о в (весело). А, мы уже встали? Ручку, ручку за это, божественная, сердцекрушительная дива! (Целует). Нет, не шутя, что с вами было? Все в трауре... я голову потерял. (Не заметил Квитки, садясь спиною к нему).

Л у ч и ц ь к а (з зусиллям, намагаючись погамувати хвилювання). Просто... неможется... простудилась... у нас сквозняки...

А н т и п о в. Да, да, и это возможно. Я уже громлю нашу думу за театр... Да! Но ничего особенного?

Л у ч и ц ь к а. А вы уже готовы были предполагать... нечто ужасное? (Поглядає з тривогою на Квітку).

А н т и п о в. Нет, honni solt, qui mal y pense! Но ведь на сцене возможна всякая несправедливость, особенно на провинциальной. Я потому вас и прошу: бросьте зту сцену, переходите на столичную; там ваш талант развернется и засверкает чудным огнем, а здесь, в провинции, да еще при однообразии ролей, он заглохнет... Верьте моей искренности, дорогая Марья Ивановна, — я вас глубоко уважаю и люблю, и мне было бы жаль увидеть ваш ранний закат... А он неизбежен, — зто сила вещей.

Квітка поривається вийти; але під час репліки пішов непомітно в спальню.

Л у ч и ц ь к а. Может бьгть, не знаю... Но здесь меня любят, а всякая любовь есть эгоизм... да еще какой! (Побачила, що Квітки нема). Где это Квитка делся, вы не заметили?.. Хотела вас познакомить... Странно... Какая я, право, рассеянная хозяйка, и не простилась... Да, так любовь — эгоизм...

А н т и п о в. Вы правы, но от этого вам не легче...

Л у ч и ц ь к а (все більш хвилюючись). Какое легче? Этот эгоизм — неотразимая сила: он пытка, ужас!.. (Вбік). Куди б він

дівся?.. (Антипову). Он ломает всего человека, разбивает в один момент все идеалы и делает его забавою чужой воли...

А н т и п о в. Вы очень зкзальтированны... У вас, вероятно, жар... Да, да! Знаєте что? Отправляйтесь прямо в Москву и дебютируйте в Малом: я и протекцию, и письма, и, наконец, сам с вами поеду...

Л у ч и ц ь к а (тисне йому руку). Спасибі! Щире наше спасибі за ваше участие... (Прислухається). Но я туда не гожусь... (Вбік). Ні, се щось так... (Антипову). Все то, чем вы здесь восхищаетесь и называете художественным воспроизведением жизни, будет там чуждым, фальшивым!

Чути стук.

Ай! БожеЕ!

А н т и п о в. Что с вами?

Л у ч и ц ь к а. Выстрел?

А н т и п о в. Что вы? То хлопнула дверь.

Л у ч и ц ь к а. Правда?

А н т и п о в. Верьте!

Л у ч и ц ь к а. Видите ли, как у меня расстроены нервы! (Вгамувавшись). Да, для той сцены нужно будет все моє родное забыть и переродиться... Здесь я — оригинал, а там буду копией, и плохой: там нужна школа...

А н т и п о в. Нет, нет и нет! Вы не простой, заурядный талант, который на помочах водят, вы гений. Это я говорю вам без лести! А для гения школа не нужна...

Л у ч и ц ь к а (з хвилюванням і навіть сльозами в голосі), Полноте, какой я гений? Гений єсть сила, могучая, властная, гений верит в себя и в себе удовлетворение жизни находит; для него все прочие терзания страсти ничтожны, он выше их всех! А я... Андрей Витальевич, я, должно быть, и не талант даже...

А н т и п о в. Что вы? Что вы? Откуда такая мрач-ность и недоверие к себе?

Л у ч и ц ь к а. Не знаю... А я только не дорожу своим призванием... И брошу, кажется, сцену...

А н т и п о в. Вы с ума сошли? Это было бы преступлением, ужасающим... У вас инфлюэнца, решительно инфлюэнца.

В И Х І Д XIII

Ті ж і Палажка.

Л у ч и ц ь к а (няні, що ввійшла). Не бачили Антона Павловича?

П а л а ж к а. Ні, не виходив.

Л у ч и ц ь к а. А поглядіть.

Палажка виходить.

А н т и п о в. Вы встревожены?

Л у ч и ц ь к а. Нет, просто интересно... Сльшите, какая беготня?

А н т и п о в. Поезд пришел... Пассажиры...

Л у ч и ц ь к а. Видите ли, куда я гожусь? (Встає). Нужно лечь...

А н т и п о в. Отдохните, отдохните... Вы расстроены, потрясены... Оправляйтесь; без вас торичеллиева пустота...

Л у ч и ц ь к а. Вы преувеличиваете... А Квятковская?

А н т и п о в. Что вы? Смеетесь? Она в сравнении с вами ничтожество... просто жалка...

Л у ч и ц ь к а. Я искренне ее считаю талантом... Да и вы ж сами что писали о ней... Даже во вчерашнем номере?

А н т и п о в. Мало ли что мы не пишем? Нашим пером водят всякне осложнения... Нас между строк читайте...

Л у ч и ц ь к а (прислухається). Нет, шум...

А н т и п о в. У вас, дорогая, галлюцинация слуха... (Цілує руку). Я пришлю доктора. (Виходить).

Л у ч и ц ь к а. Ух, насилу!.. Мало не зомліла. (Па-дає в крісло). Як тяжко перемагати себе... Я мов отерпла... (Тре собі лоба). Треба... нагло чогось... (Схоплюється). Як божевільний вискочив... а я сиджу! Побігти, розпитать, розшукать... (Бере

шляпу, платок, але все падає з рук). Несила... впаду... (Хапається за крісло і повернулась). Ай! (Побачивши, в дверях Квітку). Ви?! Живі?! Як я вимучилась! (Нервово ридає).

К в і т к а (бере її за руку). Марусе! Сльози? Тобі жаль мене?

Л у ч и ц ь к а. Ах, як жаль!..

К в і т к а (обнімає). Моя! Моя! Я захлинусь від щастя!

Завіса

ДІЯ ТРЕТЯ

Кінець панського парку. Направо гарненькі офіцини з верандою, що заросла виноградом. Ближче до передкону справа ж садова мебіль. Посередині квітник. Наліво далі ідуть дві доріжки. Просто вглибині баркан з хвірткою; з-за неї видно село. Надвечір. З половини дії насувається хмара.

В И Х І Д І

Лучицька, Палажка і Гаша.

Л у ч и ц ь к а (вибирає квітки по клумбах для букета), Нема чого й вибрати. Що то за знак?" Посохли чи пропали?.. Яка досада: Антось так любить на столі квітки... Троянди ж були, гвоздички... і нема! Я так жалувала їх! Хто то?

Г а ш а (підгляда здалеку). Гвоздички пожовкли, а розу всю старая бариня приказала зірвать і посушить.

Л у ч и ц ь к а. Хоч би було трошечки мені зоставити.

П а л а ж к а (на рундуці в'яже панчоху в окулярах). Така й вона! Зоставить?! На злість все повирива.

Г а ш а. Чого ж то так?

П а л а ж к а. А на пакість! Сказано: "Не так пани, як підпанки!"

Г а ш а. Обізвалися теж пани! Тільки ззаду латки, аж сором!

П а л а ж к а. Я — сором? Ах ти панська покидька! Тут тільки й стремить, аби б що переносити...

Г а ш а. То ви краще на баштани наймiться постреміти! (Пішла).

П а л а ж к а (вслід їй). Ось до чого дожила я, що яка-небудь повія нехтує... (втира сльозу) банітує!..

Л у ч и ц ь к а (підбіга і цілує її). Голубочко сивесенька! Хіба ж я тому винна? Та я ж вас як маму рідну... Це мені образа. (Гірко). Ех, няню, няню! У мене і в самої щемить, та ще як щемить! Але я Антосю не показую: це його стурбує... Він мене коха, то решта пусте!

П а л а ж к а. Пусте? Аж глянути страшно: і очі позападали, і бліда, мов памороззю припала...

Л у ч и ц ь к а. Ви ж проклинали все сцену та тягли мене сюди.

П а л а ж к а (махнула рукою). Ет!

Л у ч и ц ь к а. Ну, годі, годі! Чого нам лихими гадками труїти себе, — ще час погожий: сонечко он в хмару сіда та таким рожевим променем огорта все, мов мати на прощання дитину, аж парк цей темрявий усміхається... Тільки шкода, що на веранді виноград і кручені паничі пожовкли...

П а л а ж к а. Не диво, бо вже осінь: годі їм і крутитися; он як ще морозом приб'є, то тільки бадилля тирчатиме.

Л у ч и ц ь к а. А ми, поки нас не прибило морозом, не будемо хмуритись!.. Моя дорога, моя люба! (Обнімає). Поможіть мені трохи; ось подержте ці (дає квітки), а я ще нарву. (Зриває георгини). О, оцих — то ніхто не приб'є, ці не бояться морозу; але зате й бездушні, духу не мають... А от запашні резеда та левкої, дак ті зараз здалися... Так-то і ми, няню! А ось у затишку молодесенькі стокротки й нагідки, тільки що розцвіли: цих рвати шкода; нехай хоч і пізно, а полишають собі. Дайте, голубочко, он там, на рундуці, лійка, я поллю їх...

Няня пішла.

Мої милесенькі! Одні ви тільки й тішите очі, а то все пожовкло, пов'яло. А як тут було гарно весною — все яскріло, пишало, всміхалося... Який це рай був! Здавалось, що йому кінця й краю нема, а от і краса одійшла, і лиховісними плямами проступа вже смерть!.. Ох, так і моє життя, а то й щастя! (Задумалась). Чого це його досі нема?.. Щодня частіше та частіше... Все на полювання... Ох, нудьга яка!

П а л а ж к а (подаючи лійку). І не чує, і не бачить! На мене наріка, а сама, горличка, одно журиться...

Л у ч и ц ь к а. Ой няню! То я так... (Жваво), Ну, давайте сюди воду; ось ми підживимо і цих, і он тих. Нам теж крапельку ласки, то й життя загра.

В И Х І Д II

Ті ж і Квітка.

Л у ч и ц ь к а (побачивши, кинула лійку — і до його на шию). Голубчику!! (Цілує).

К в і т к а (обнімає). Зозулько моя! Ну як?

Л у ч и ц ь к а. Скучила, так скучила!..

К в і т к а. Хіба ж я далеко ходжу, хіба надовго? Все дома та дома, аж заснядів.

Л у ч и ц ь к а. То перше було, а тепер усе на полюванні...

К в і т к а. Бо перше пори не було, а тепер настала.

Л у ч и ц ь к а. Може, може!.. Та я така ревнива, що до зайців і до куріп'ят тебе ревную... (Сміється, цілує), Я, може, й обридаю тобі своїми ласками? А? Обридаю?

К в і т к а. Ні!.. А папірос зробила, що я просив? У мене всі вийшли.

Л у ч и ц ь к а. Зробила, зробила... Дай папіросницю — зараз наложу. (Побігла до покоїв).

П а л а ж к а. Ви б, пане, доглядали більше свою жіночку, хіба не бачите, яка...

К в і т к а. Боже мій! Слаба вона, чи що?

П а л а ж к а. Як що? Та чи вона тут господиня, чи наймичка? Ніхто не шанує, ніхто і за жінку вашу не вважа... І мати ваша не признає...

К в і т к а. Но-но! Ви мені тихше! Чим пані недобра? Пересердилась за нерівню — і простила, і приласкала, як мати.

П а л а ж к а. Добре приласкала, що і в двір не пуска, насила шпигів... Он клюшницю... Все забива баки, що мов панич їй був не чужий...

К в і т к а (змішавсь). Не може бути!.. Це вже ти, стара...

П а л а ж к а. А грім мене вбий, коли брешу...

К в і т к а. Ви з нею там посварились, полаялись, так уже й верзете не знать що... А я того не люблю і не повірю, щоб Гаша насмілилась що моїй жінці... Вам слід би для спокою Марусі, коли любите її, все крити од неї, а ви все на очі, все на очі. та ще вчетверо. Це може і мені набриднути, осточортіти, чуєте, осто-чор-ті-ти!

П а л а ж к а. Та чую і бачу, що ти вже підбив моїй горличці крила і з шуляками її заклюєш! (Пішла)..

В И Х І Д III

Лучицька і Квітка.

Л у ч и ц ь к а (прибіга весело). Ось, ось і папіроси, і запалки! Ач, як рівнесенько положила.

К в і т к а. Слухай, твоя няня просто всяку міру переступа своїми привередами та претензіями. Хоч ти їй скажи, що терплять, терплять та й перестануть...

Л у ч и ц ь к а. Вибач їй, голубе: вона стара, звикла бурчати, а тут ще дратують її, ображають...

К в і т к а. Вона з усіма свариться і брехні точить...

Л у ч и ц ь к а (лагідно). Брехень вона не любить, а... їй боляче стане... Їй можна пробачити... Ну, ну!.. я й сама скажу, тільки не суп брівок; не будемо темрити ясного вечора. Нехай бурі і негоди там далі, а ми від них ухилимось в нашім захистку... (Лащиться).

К в і т к а (цілує). Ти все якась екзальтована, тривожна... нудишся...

Л у ч и ц ь к а. Я не за себе тривожусь, ні! Мені тільки й потрібне твоє кохання та віра, що я тобі щастя даю, а решта... Колишнє... все мертве! Тут, коло твоїх ніг, лежить моя доля, все моє щастя!

К в і т к а. Спасибі, голубко, тільки ти брехень не слухай...

Л у ч и ц ь к а. Ні, ні! Я тобі вірю, одному тобі!.. Я певна, що ти маєш і доказ...

К в і т к а (спалахнув). А! Ти за шлюб... Ти мені очі колеш цею певністю?

Л у ч и ц ь к а. Що ти? Ані в думці... Я сама не захотіла...

К в і т к а. То-то ж! При чім же я? Тобі захотілось цієї комедії... не знаю для чого?

Л у ч и ц ь к а. Любий мій, невже не знаєш? Та тим же, що мені твоя воля, твоє щастя ближче до серця, ніж моє; я заклялась, що тоді зв'яжу тебе, коли впевнюсь, розумієш, упевнюсь, що не буду тобі каменем...

К в і т к а. Така жертва для мене тяжка, а надто докори. Я думаю, що ти в мені певна, а про матір... її не переробиш... Та, нарешті, пізно і питання ставити: я мушу... і ми перевінчаємось хоч завтра.

Л у ч и ц ь к а. Ні, ні! Це б зняло неславу... Бога ради, про це більше ні слова. Я боюсь, щоб і няня не підслухала, не довідалась, що ми ошукали, це б її вразило смертельно. Схоронім поки нашу таїну, а прийде час... ми поправимо.

К в і т к а. Як знаєш, твоя воля... А тільки мені не натякай: се образа моїй честі. (Глянувши, на дзагарі). Ой-ой, одначе пізно... (Встає).

Л у ч и ц ь к а. Куди ж ти знову? Цілий день не був...

К в і т к а. Хочу збігати з собакою в одне місце... Куріп'ята...

Л у ч и ц ь к а (гірко). Бачиш, як тобі зі мною скучно!.. Стій, стій, це не дорікання... а тільки, що ти собі діла не маєш, а без діла нудно жити на світі...

К в і т к а. Ет, не в тім річ: ти в мені зачепила болючу струну... Правда, нема більшої муки, як почувати в своїх персах

ціле море і сили, і жадоби мирові послужити і знати, що тії сили нема куди кинути, нема до чого приладити; упевнятись щодня, що всі шляхи тобі переорані і що сам деякі переорав...

Л у ч и ц ь к а (полохливо). Невже не зміг би служити? І од матері б так не залежав...

К в і т к а. Де? Де? Не дратуй хоч мене! На казенну службу я не піду — нездатен.

Л у ч и ц ь к а (тривожно, з сльозами). Та й я на дорозі...

К в і т к а. Та перестань, з тобою і балакати дружньо не можна: у всьому тільки себе бачиш, тільки себе гризеш і другого дратуєш... Що ж тут такого? (Пауза). У мене ще є надія... Я подавсь до земства і от-от жду одповіді.

Л у ч и ц ь к а. Так ти будеш по земству служити? Як я рада, як рада! Слухай, ти од мене ховався з цим... Розкажи ж, як, що і до чого? Мені хочеться знати всі твої думки, всі твої бажання і мрії, щоб разом жити, одним подихом дихати...

К в і т к а (бере рушницю і встає). Після, після... Тепер ніколи... побіжу.

Л у ч и ц ь к а. Таки йдеш?

К в і т к а. Таки йду. (Пішов).

Л у ч и ц ь к а (довго стоїть нерухомо, заломивши руки). Обридла!.. Йому нудно зі мною... Я йому чужою стаю, а може, й поміхою... Ох, як швидко скінчився мій рай! Одцвіли квітки, і листя опало... (Здригнувшись, провела рукою по чолу). Невже кінець всьому?! У! Яким морозом мене обсипало! (Тремтить).

Справді, чи не слаба я, — і того мені вбачається все хмурим! Він же чесна, хороша, правдива натура... Е! Поки голови не стяли, будемо думать про друге... (Пройшлась коло клумб, зірвала стокротку і сіла на сходах рундука). Няню! Ви там, у покої?

П а л а ж к а. Тут, моя дитино!

Л у ч и ц ь к а. Принесіть мені, будь ласка, мою шкатулку.

П а л а ж к а. Зараз.

Палажка виносить шкатулку.

В И Х І Д IV

Лучицька і Палажка.

Л у ч и ц ь к а (одімкнула, розгляда речі). Ось браслет з дорогими самоцвітами: це мені, няню, перший подарунок піднесли... Скільки було щастя, землі під собою не чула!.. (Зітха). А ці сережки брильянтові мені піднесли в столиці. Як я боялась там виступати! Все їдно як на катування йшла: як глянула я на обширу ту залу, а там аж чорно од голів, — так у мене руки і ноги подубли... голос тремтить. Як я почала — не тямлю, а потім розійшлась... І-і, господи! Який же гвалт знявся, а в мене од захвату так серце здавило, мало не впала... І цей вінок там же від молоді... (Зітха). А ось дукач і ці перли од його, од мого сокола... Який він тоді був захвачений, сп'янілий, аж божеволів! (Притиска до серця й цілує).

П а л а ж к а (бурчить). Всі вони, пси, — поки оженяться.

Л у ч и ц ь к а. То-то! А! (Провела по волоссі рукою і стряхнула головкою, мов бажаючи викинуть думки). А ось іще... ще... багато, багато... Мало чи не з кожного города пам'ятка...

П а л а ж к а. А там іще в тій скрині скільки всякої срібної посудини і вінків.

Л у ч и ц ь к а. Бачите, моя ріднесенька, ми не злидні, і у нас є своє, надбане чесно, — так ви отій причепенді і одкажіть, що я не з нужди на їх гіркий хліб перейшла.

П а л а ж к а. Ох, якби було знаття, що так станеться, краще б було на своїм хлібі.

Л у ч и ц ь к а. А ви ж, бабусю, казали, що гріх.

П а л а ж к а. Отож тільки й горе! (Відійшла).

Л у ч и ц ь к а (уложивши речі, вийняла засушені листки із тетраді). Ох, оця квіточка! Скільки було щастя... а тепер зав'яла... А цей листик зелений... Першу роль з ним учила!.. Ах, минуло, минуло!.. А ви, мої ріднесенькі, почеркані, пописані... (Розбира аркушики, цілує). Ось Катря! Як я тоді над її долею плакала, як за нею боліла душею... І не сподівалась тоді, що й сама стану Катрею, сама буду переживати її нестерпні муки... Ох! (Замислюється і тихо неспогадано співа, немов з ролі).

Тяжко-важко, а хто кого любить,

А ще тяжче, хто з ким розстається...

В И Х І Д V

Лучицька і Олена Миколаївна.

О л е н а М и к о л а ї в н а (зупиняється, слухаючи спів, і тихо підходить). У тебя, невестушка, прекрасний голос... Только все грустишь, все тоскуешь, словно несчастлива!

Л у ч и ц ь к а (заметушившись і закриваючи листки). Ах, маменька... Зто вы? Я и не заметала... Садитесь! (Підкочує їй крісло).

О л е н а М и к о л а ї в н а. Стой, милая! Что зто, старые или новые письма перечитываешь? Любопытно.

Л у ч и ц ь к а (змішавшись). Нет, маменька; зто я так себе, от нечего делать... тетрадки старые пересматривала...

О л е н а М и к о л а ї в н а. Какие такие тетрадки?

Л у ч и ц ь к а. Пустяки... роли прежние... (Подає).

О л е н а М и к о л а ї в н а (поглянувши). А! Хе-хе-хе! Вот оно что удостоилось лобзаний! (Презирливо віддає). А ну, не правду ли я говорила: тянет прежнее-то, тянет! Уж не маши головкой, не поверю: тянет, тянет!

Л у ч и ц ь к а. Нет, это хоть и близко сердцу, а заброшено мною навеки!

О л е н а М и к о л а ї в н а. Не поверю, не поверю! (Мотає головою). Ты сама себя, бедная, обманываешь: тоскуешь недаром...

Л у ч и ц ь к а. Да с чего же мне, маменька, тосковать? Всего вдоволь, муж меня любит, вы жалеете...

О л е н а М и к о л а ї в н а. Видно, мало этого, видно, есть за чем тосковать...

Л у ч и ц ь к а. Что вы, маменька?

Олена М и к о л а ї в н а. Не тревожься, милая, я любя говорю... Я понимаю, какую ты жертву принесла: и славу, и карьеру бросила для моего сына, а только впрок ли? (Гладить її по голівці). Таешь ты здесь, горемычная, и за своим-то прежним развеселым житьем, и за всем.

Л у ч и ц ь к а (глибоко зітхнувши, боязливо здригнулася). Мне все ничего, лишь бы Антось...

О л е н а М и к о л а ї в н а. Антуан.

Л у ч и ц ь к а. Лишь бы Антуан... Люблю я его, маменька, больше всего на свете, вот хоть сейчас в могилу лечь...

О л е н а М и к о л а ї в н а (поморщившись). Верю... А все же и муж тоскует, одичал совсем...

Л у ч и ц ь к а. Чем же он одичал? Неужели я зверь дикий?

О л е н а М и к о л а ї в н а. Одичал, бирюком стал, нигде не бывает... Да и трудно: от нас все отшатнулись... Хозяйство тоже его не занимает, все норовит как бы из дому сбежать...

Л у ч и ц ь к а (ламаючи руки). Маменька! Мне... страшно!

О л е н а М и к о л а ї в н а. Мой-то, может, и полюбил тебя за талант, что вот-де все перед ней ничком падают, а я подхвачу! И такая это запальчивость его взяла, что и на мать плюнул... Ну, а как пришлось-то без сцены с молодой женой время коротать, так и вышло, что с зайцами веселее...

Л у ч и ц ь к а. Боже мой! Да коли это так — умереть легче. (Плаче).

О л е н а М и к о л а ї в н а. Перестань, моя сиротка! (Цілує). Ну, как же мне тебя не любить? Несмотря на то, что ты сломала ему и жизнь, и карьеру, а сердце поневоле к тебе.

Л у ч и ц ь к а (скрикнула). Так я Антосю сламала жизнь?

О л е н а М и к о л а ї в н а. Успокойся, моя несчастная! Не ты... Но всех людей не переделаешь... С нами ведь знались все люди именитые, ну, а теперь и оскорбились на Антуана, что унизил себя перед ними; у всякого ведь семья есть — у кого жена, у кого сестра, у кого дочь... ну, а тут такое! Еще и по земским прокатят...

Л у ч и ц ь к а. Так зто через меня он все терпит? Господи! Какая ж я несчастная! Яка я безталанна! (Вибігає ридаючи).

О л е н а М и к о л а ї в н а (вслід). Доняла... Ты еще у меня подожди, актриска поганая!

В И Х І Д VI

Олена Миколаївна,Палажка, потім Квітка.

О л е н а М и к о л а ї в н а (до Палажки, що проходить). Снеси-ка своей барыне воды.

П а л а ж к а. Що таке? (Біжить). Матінко! Дитино моя!

О л е н а М и к о л а ї в н а (побачивши сина). Антуан! Куда зто?

К в і т к а. В порубь... А вы к нам?

О л е н а М и к о л а ї в н а. Была уже. Полюбилась мне твоя женушка. Вот как сначала была против нее, а теперь полюбила, — славная она...

К в і т к а (цілуючи їй руку). Благодарю, maman! Она — ангел, это — беззаветная любовь и преданность...

О л е н а М и к о л а ї в н а. Беззаветная? Вот зто мне немного сомнительно... Она все у тебя печальная: она о чем-то горюет, — ее, видимо, гложет тоска...

К в і т к а. О чем же ей тосковать? Она так счастлива, так меня любит...

О л е н а М и к о л а ї в н а. Ah, que tu est simple*! (*Ой, який ти простодушний! (Франц.)) Всему веришь! Вот дитятко! В глаза-то она смеется, прикидывается, а за глаза плачет.

К в і т к а. Да о чем же, maman?

О л е н а М и к о л а ї в н а. А может, и о ком...

К в і т к а. Maman!!

О л е н а М и к о л а ї в н а. Почем я знаю! Что по театру, по цыганской жизни тоскует, так и неудивительно: уж кто раз

попробовал этого яду, тот безнадежен; с омутом сжился, ну, омут й тянет...

К в і т к а. Она и забыла про все это; она сейчас мне говорила...

О л е н а М и к о л а ї в н а. Ха-ха-ха!! Да ты просто смешон! Что она, дура такая, что ли? Станет она муженьку высказывать, что ей с ним скучно, что ее тянет в богему? Да ведь она актриса, да еще, ты говорить, порядочная...

К в і т к а. Обворожительная!

О л е н а М и к о л а ї в н а. Ну так что ж? Не сумеет она перед тобой сыграть роли? Чужими ролями заставляла, небось, плакать, так своею-то собственною уж и как проведет! Разве мне бы хотелось, чтобы она тебя обманывала? Она и славная, и умница, да вот беда, — думаю... даже уверена, что не из любви она тебя околпачила, а из расчета, да-с!

К в і т к а. Maman, что вы? Это невозможно: вы взгляните ей в глаза, ведь сама правда светится в них!

О л е н а М и к о л а ї в н а. Нет, pardon, ты просто imbeccile* (*Недоумкуватий (франц,).) Да какой же была бы она актрисой, если бы не умела глазами владеть? Я скажу больше, она изнывает по старой зазнобе.

К в і т к а. Что-о! Этому не поверю!

О л е н а М и к о л а ї в н а. Да мне няня сама говорила, что у нее до тебя был какой-то актеришка, с которым ты чуть не подрался...

К в і т к а. Это друг ее.

О л е н а М и к о л а ї в н а. А! Am de la maison!... (*Друг дому (франц,).) У них, кажется, все эти... называются друзьями?..

К в і т к а (спахнувши). Maman! Зто бесчеловечно... в невинную бросать грязью! У вас, кроме каких-то подозрений, ничего нет...

О л е н а М и к о л а ї в н а. Стой, не горячись: ты всю жизнь поступал на оснований минутных раздражений. Мне ведь самой хочется увериться в чистоте ее душевных стремлений, потому что, повторяю, она мне полюбилась; но я не ослеплена, как ты, а оттого и способна для наблюдений... Я боюсь, чтобы она не сбежала напросто...

К в і т к а. Что-о?!

О л е н а М и к о л а ї в н а. Ведь она переписывается с кем-то.

К в і т к а (вражений). Она не переписывается ни с кем!

О л е н а М и к о л а ї в н а. Ха-ха! Ты уверен? Это даже трогательно...

К в і т к а (кидається до флігеля). Я сейчас у нее спрошу...

О л е н а М и к о л а ї в н а. Стой! Ты только напортишь! Я тебе покажу отрывок... остальное выследим... Только немного нужно хитрости и un tour petit de prudence*. (*Зовсім трошки розсудливості (франц.))

К в і т к а (розгублений). У меня голова кружится.., Чтобы этакая гнусность? Нет! Зто было бы чудовищно. Я бы ей и себе пустил пулю в лоб! Ведь я люблю ее, поймите!

О л е н а М и к о л а ї в н а (здвигнувши плечима). Сумасшедший!

В И Х І Д VII

Ті ж і лакей.

Л а к е й (входячи з алеї). Господин Орлов изволили приехать!

О л е н а М и к о л а ї в н а. А! Вот узнаєм, как твоя участь решилась! Йди же, будь благоразумен.

Уходят.

В И Х І Д VIII

Лемішка, Гаша, Палажк а, а потім Лучицька.

Г а ш а. Сюди, сюди, вон у том хлигелі.

Л е м і ш к а. Ага, ага! Я й ходить тут боюсь... так пишно...

Г а ш а. А хто там? До вас прієхав чи прийшол хтось! (Сама виходить і за дверима ховається).

П а л а ж к а (виходить на рундук). Хто, хто? (За-криває очі рукою). І недобачаю... Стій! Батько Маринчин?

Л е м і ш к а. Він самий.

П а л а ж к а (сходить). От несподівано! Голубе мій! (Обніма). Як же я рада... як рідному!.. Мов помолодшав?

Л е м і ш к а. А помолодшав: дочку видаю заміж.

П а л а ж к а (в кімнати). Марусю! Марусю! Іди сюди, кинь лихом їй в вічі: то все вона бреше... А ось глянь, хто приїхав!

Л у ч и ц ь к а (на рундуці). Хто? Хто б міг? (Сходить, утира очі). Роман Михайлович?! Татко? (Кидається, обніма).

Л е м і ш к а (все ловить і цілує їй руки). Благодійко! Янголе божий! Сонечко наше! Як же ми там за вами нудимось, як тужимо!..

Л у ч и ц ь к а. Не забули ще?

Л е м і ш к а (плаче). Не забули, повік не забудемо... І вороги схаменулись... А маненькі аж плачуть. Бідний хазяїн наш Безродний прогорів, помічником у Котенка служить, а той ніби "сосьєте", тільки сам усім крутить.

Л у ч и ц ь к а. Безродний помічником? Себто сценаріусом? Господи, за віщо ж йому така покута? Ця новина кригою обсипа серце... Такий багатий був, пановитий... і все своє добро на химеру спустив.

Л е м і ш к а. Так, так!.. Ось листа вам пересила Марко Карпович, — бере мою дочку...

Л у ч и ц ь к а. Маринку? Мою любу, мою горличку? Це ж мені така радість... а я й не спитала! Давайте, давайте листа!.. (Бере, розрива). Як же вона? Що? От спасибі Марку!

Л е м і ш к а. Здорова... за вами все плаче... Вам до ніжок кланяється, благословенія просить...

Лучицька жадно чита, а Лемішка кива головою няні.

Ой змарніла наша матусенька!

П а л а ж к а. Хоч у труну ложи! Та як же й не змарніти, коли в таке пекло попала? Як приїхали сюди, так спочатку Марусю не пустила й на очі; син хотів був тікати... так вона ніби помирилась з невісткою, стала кликать до себе... Ну, моя зірочка й проясніла — і я рада... Та ненадовго: стала я помічати, що й Маруся почала нишком плакать, і він, Антось отой, більше та більше хмуритись...

Л у ч и ц ь к а (цілує листа й хова за ліф). Друже мій! Єдиний мій! От уже хто не зрадить, так не зрадить, а душу за друга положить!.. Так рада моя Маринка?

Л е м і ш к а. Там уже така щаслива, так кохаються... Коли б тільки їй ще ви — то й раю не треба... Та і публіка кричить притьмом за вами, і Котенко...

Л у ч и ц ь к а. Не знаю, не знаю... Ех, я уже мертва! Нема мені світу... (Переміня тон). Та то я жартую... а мені така радість, так весело, так весело, як давно не було! Мов теплим вітром на мене повіяло з рідного краю. А як же ви сюди попали?

Л е м і ш к а. Мені в сусіднім городі дісталась по спадку хатка, дак я одпросився продати її та справити посаг Маринці.

Л у ч и ц ь к а. А, от і чудесно; і од мене теж передасте...

Л е м і ш к а. Я ще на повороті заїду, а тепер хапаюсь: боюсь спізнитись на потяг... хмара насува... Ну, храни вас господь! (Цілує руки). А назад...

Л у ч и ц ь к а. Конечне заверніть! Я така рада, мій старенький...

П а л а ж к а. Ну, прощавайте та йдіть мерщій... а то онде вже збігаються! Я проведу вас. (Веде в хвіртку, гаряче жестикуліруючи).

Л у ч и ц ь к а. Ах, як боляче! От тепер-то почулось, що згаряча я порвала! Зрадила діло велике ради свого власного серця, і мені моя зрада зрадою ж і б'є!

В И Х І Д ІХ

Лучицька і Квітка.

Грім. З цього часу блискавка блиска. К кінцю дії буря і дощ.

Л у ч и ц ь к а. Ай (Закрила очі).

К в і т к а (підходить). Марусе!

Л у ч и ц ь к а. Ай! Ти? Ах, як мене грім налякав!

К в і т к а. Чистим душам грому не страшно... Об'ясни мені, бога ради, щиро. (Голос дрижить). Од кого цей лист? Тут написано: "Прости, я розлюбив тебе, а покохав другу... ти собі знайдеш..." І так далі... грубо, цинічно...

Л у ч и ц ь к а. Що-о? Я не розумію нічого... А дай!

К в і т к а (показує уривок). Читай — я не прибавив.

Л у ч и ц ь к а (придивляється і сміється). Це ж не до мене лист!

К в і т к а. У тебе знайшли... Тут нема сміху... Тут жах!

Л у ч и ц ь к а. Ні, голубе мій, — один тільки сміх. Знаєш, що се таке? Це моя роль із "Глитая": се той лист, що Глитай підробив і приніс Олені.

К в і т к а. Роль? Невже?

Л у ч и ц ь к а. Роль, роль... хіба не пам'ятаєш? Та я тобі й покажу...

К в і т к а. Може... Однако все-таки... странно... Я хороше не помню... Какое ужасное недоразумение... Я не могу придти в себя...

Л у ч и ц ь к а. Ти мені не ймеш віри? Невже ти зміг про мене так чорно помислити? Антосю, що ж се?

К в і т к а. Прости! У меня расшатаны нерви... какая-то тупая боль... Да, все одно к одному... кругом разочарования, неудачи, неприятности.

Л у ч и ц ь к а. Ти мене лякаєш... Що ж скоїлось?

К в і т к а. В земство нема чого й думати: остатня стежка закопана!

Л у ч и ц ь к а. Чого ж то? З якої причини?

К в і т к а. Одна причина, одна!

Л у ч и ц ь к а. Все я?

К в і т к а. Що ж ти з ними вдієш! І кланяться перестали... Нема просвітку: руки складай та й лежи нікчемною колодою, поки згниєш.

Л у ч и ц ь к а. Я? Я тобі світ заступила?

К в і т к а. Не ти, а панські привереди... А! (Йорза волосся).

В И Х І Д Х

Ті ж і Гаша.

Г а ш а (вибіга). Бариня на минутку зовуть вас... сюда...

К в і т к а. Сейчас! (Іде за нею).

При світі блискавки видко в гущавині бариню і Квітку.

Л у ч и ц ь к а. А коли я поміха, коли я всім тут каменем на шиї — так ясно що: зайву личину тра набік!

К в і т к а (хутко, скажено). А! Наконец-то комедии разоблачу! (Бере Лучицьку за руку). С кем это вы изволите любовные переписки вести? (Лучицька дрижить. Пауза). От кого — не роли, а любовные письма получаете?

Л у ч и ц ь к а (змертвілим голосом). Антось! Не оскорбляй меня!

К в і т к а (напряженнее). С кем обниматься изволили?

Л у ч и ц ь к а. Не оскорбляй! Что зто? Гвалт?!

К в і т к а (несамовито). С кем об-ни-ма-лась?

Л у ч и ц ь к а. З Лемішкою... отцом Маринки,.. Спроси няню...

К в і т к а. Одна шайка! Где бы он взялся здесь?!

Л у ч и ц ь к а. Проездом... Клянусь богом... Опомнись!

К в і т к а. Где письмо? Отдайте мне его!

Л у ч и ц ь к а. Вот оно. (Дістає).

К в і т к а (вирвав). От какого-нибудь поганого актеришки — и у сердца храните... А! знаю, от какого мерзавца зто письмо!

Л у ч и ц ь к а (пошатнулась і ухопилась за спинку стула; коси від руху впали). Не от мерзавца, Антон Павлович, а от честнейшего и преданнейшего мне человека...

К в і т к а (скажено). От преданнейшего? Так у вас там, между этой... этой... преданнейшие люди?

Л у ч и ц ь к а (ніби одгонячи образу рукою, а другою за голову). Остановитесь!.. Не оскорбляйте!.. Пощадите!

К в і т к а (ловить слова у листі). А-а! Вот оно: "богорівна", "неспогадана", "верніть мирові дар божий"! Так вот в чем дело? Так зто все была жалкая комедия... водевиль с переодеаанием?.. Вы разыгрывали угнетенную невинность, я получил роль простака, дурачка-буффа, а настоящий герой был за кулисами...

Л у ч и ц ь к а (задихаючись). Остановитесь!..

К в і т к а. Туда вас тянет, туда манит цыганская жизнь, а здесь — тоска, разойтись негде... Обманулись в расчетах... Что ж? Вы здесь не пленница... насиловать воли не будем! (Виходить, кричить вбік). Коня мне!

Л у ч и ц ь к а. Ай!! Бесчеловечно! Безбожно! За что же? За что? (Рида).

В И Х І Д XI

Лучицька і Палажка.

П а л а ж к а (підбіга). Що знов? Що?

Л у ч и ц ь к а (кидається до неї з риданням). Вигнав!.. Дочекалась! І за що? Обридла... світ заступила... в тім і вина! (Лама руки). А! Дайте ж мені чого... щоб я... навіки забулась... Тільки далі од цього місця, далі!

П а л а ж к а. Заспокойся, ріднесенька! Будь вони прокляті, іроди!

Л у ч и ц ь к а (збентежено). Тікати, тікати звідсіль! Няню! Беріть... тільки мою шкатулку... а їхнього — ні рубця... Підводу наймiть...

П а л а ж к а. Та хай їм все завалиться! Я зараз... Тільки надворі горобина ніч.

Л у ч и ц ь к а. Пішки піду! Туча, няню, не така жорстока, як люде: буря порве все, та хоч серця не займе. Грім одразу уб'є, та катувати не буде... А тут катують і не докатовують... Ходім!

Няня її піддержує.

(Вона сливе пада). Боже! (Сповза з рук няні на коліна). Скінчи мої муки!.. Над силу кара, над силу!

Грім, дощ, буря.

Завіса

ДІЯ ЧЕТВЕРТА

Картина 1

Велика на першім плані кімната, зовсім проста. Двері одні посередині, а другі, маленькі, зліва. Шкапи з книгами, нотами і дорогими костюмами. Зліва — писарський стіл; на ньому афіші, тетраді; обік його крісло і стул. Справа навпроти — столик і дзеркало з причандалами для гримировки; при ньому стул, лампи і свічі.

В И Х І Д І

Котенко, парикмахер і потім Безродний.

К о т е н к о. Що се? Новий парик? Нові втрати?

П а р и к м а х е р. У нас же не було на Богдана.

К о т е н к о. А на сотника, на Карася?

П а р и к м а х е р. Степан Іванович казали, що не підходять.

К о т е н к о. Що ти мені з своїм Степаном Івановичем? Щоб, як і він, процвиндритись! Минуло панування : я тут хазяїн, а він у мене слуга...

П а р и к м а х е р. Та я, як прикажете...

Б е з р о д н и й (входить). Чи не подивишся, Юрій Савич, на кін? Чи так обставив?

К о т е н к о. Прийду! А ти огляди мені добре хористок та й других, щоб не вибігали з підкрученими чолками або в туфлях... От там май око, а за моєю фризурою уже я буду сам доглядать.

Б е з р о д н и й. Що таке? До чого се — не розумію...

К о т е н к о. Так, наздогад буряків, щоб дали капусти. Будь ласка, щоб мені зміни в картинах хутко; забіжи ще в суфлерську, — першу сцену викидаю, та не прогав і

капельмейстеру про це сказати... Та повертайся моторніше: тра забувати колишнє, а коли робити, дак робити...

Б е з р о д н и й. Хіба я чим схибив? Хіба нехтую обов'язками?

К о т е н к о. Та ні, ні! Я так... Тут нема часу на бесіду: хутше, хутше!

Безродний, знизавши плечима, виходить.

Ну, годі! До пані Лучицької!

Парикмахер виходить.

В И Х І Д II

Котенко і Квятковська.

К в я т к о в с ь к а (вліта шалено). Чого се ви і сьогоднішню, і завтрішню мою роль, мою власну роль, передали Лучицькій? Яке мали право? Нехтувати, топтати мене хочете, га?

К о т е н к о. Уже знов? Яка ти чудна та нерозсудлива! Що ж я маю чинити, коли публіка кричить: "Подавай Лучицьку!" Мені її власною шкурою не учити: вона нам грошики дає, вона нас годує, значить, повинні ми її слухатись...

К в я т к о в с ь к а (вередливо). Ви перше не те кричали: ви не вважали на неї, не вважали на збори, а мені давали ролі, не спиняли мого розвитку.

К о т е н к о. Дурна ж ти: хіба тоді мені що боліло? Чужими боками можна боротись, а своїми дошкуля...

К в я т к о в с ь к а. Поки чужі боки були, так і дихати було вільно, а як прибрав до рук, так тільки про одного себе й дбаєш, зажера ненатлий!

К о т е н к о. Та не кричи, — от наказаніє! Ти б то уже грошей не любиш? Чим більше в касі, тим краще й тобі.

К в я т к о в с ь к а. Не хочу я грошей; я тобі ними в вічі жбурну.

К о т е н к о. А я підберу й заховаю.

К в я т к о в с ь к а. У, огидливий хапуга! За що я загубила свій вік молодий? (Плаче). Нащо віддала скарб свій дівочий?

К о т е н к о. Недержаний трохи...

К в я т к о в с ь к а. Що-о? Що? Та я тобі очі видеру!

К о т е н к.о (одступа). Но-но! Стій-бо! То я про себе...

К в я т к о в с ь к а. Про себе? Ну-ну, пожди! Ти щось починаєш знов подлювати? Поки оте кошеня не прибилося, поти й життя було!

К о т е н к о. Впроголодь...

К в я т к о в с ь к а. Не тобі тільки, кабанюці! А хористки? Не порався хіба з них талани робить? Га?

К о т е н к о. Ну, вже завела! Пішла згадувать... От напасть! От влопався!

К в я т к о в с ь к а. Не бійсь, так од мене не одчепишся! Може, я й сама тобі плюну межи очі, а доти не подарую свого! Знаю, знаю, певно, уже закортіло панії, яку за патли вигнали з двору? Заманулося сухотньої повії? Закохався у дохлу Лучицьку?

К о т е н к о. Та схаменись!.. (Одступа).

К в я т к о в с ь к а (напором). Мовчи! Бачу, бачу! Од того ти їй і потураєш! Перше, як гнав її, — то й незугарна, і неталановита, і приндя, а тепер уже й талан розшукав богорівний?

К о т е н к о. От злигався!.. Та що ти собі...

К в я т к о в с ь к а. Мовчи! Начитуєш? Начитуєш, як мені, поки не стала полюбовницею твоєю?

К о т е н к о. Та одсахнись! (Тіка).

К в я т к о в с ь к а. Мовчи! Начитуєш? У, як піймаю, — начитаю і я!

К о т е н к о. Та... що ти... (Тіка далі).

К в я т к о в с ь к а. Мовчи! Начитаю!

К о т е н к о (у дверях). Тпху! Сатано! Тікати, чисто тікати!

В И Х І Д III

Квятковська і Юркович.

Ю р к о в и ч (вбіга з галасом). Квіточко пишна! (Цілує руки). Уф, яка прелість! Як розцвіли, як розвернулись! Красуня, богиня! А очі, очі! Найкращі зірки з неба украли... І вас бог не кара?

К в я т к о в с ь к а (важко дише, хоче затаїть гнів). Кара, іменно кара, і кара жорстока.

Ю р к о в и ч. Я помолюся за вас... може, умилосердю небо...

К в я т к о в с ь к а. Ще більш розгніваєте: отакий грішник і буде молитись? Грішника візьми за адвоката, то й сама вскочиш у гріх, а я дитинка манесенька...

Ю р к о в и ч. Манесенька та гарнесенька! Ще ручку, ще й другу! (Цілує). Антик! Я страшенно вам рад, страшенно... І вся публіка... Я тепер уже рецензентом став...

К в я т к о в с ь к а. О?! Цяця! (Опанувавши себе).

Ю р к о в и ч. І Лучицька з вами?

К в я т к о в с ь к а. Та з нами ж... А вам уже тьохнуло серце?

Ю р к о в и ч. Байдуже! Вона актриса — правда; але я сподіваюсь вами тепер тішитись... Гомін дійшов і до нас.

К в я т к о в с ь к а. Не знаю, чи й побачите навіть мене: я тепер більше гуляю... От і сьогодні вільна.

Ю р к о в и ч. Яким робом? Перли не ховають, а показують...

К в я т к о в с ь к а. У нас тепер мода на Лучицьку, і мода найбільше у режисера.

Ю р к о в и ч. Що-о? Не розумію... Хіба єсть чого такого?

К в я т к о в с ь к а. Либонь... Бачите, я помарніла, стала незграбною, худесенькою, манесенькою... Он які руки стали тонюні!

Ю р к о в и ч (цілує вище ліктя). Уф, рученята у вас — аж пече, як торкнешся, як самий кращий єдваб! А самі... Та хай його маму мордує, отут зараз умру — і вас заарештують за душогубство.

К в я т к о в с ь к а. Бідненький Абрамочка! А заступатися за манюню будете?

Ю р к о в и ч. Дайте ножа... Ні, краще — серце, а я й сам візьму ножа і піду всіх різати!

К в я т к о в с ь к а (кокетує). А все-таки Лучицька...

Ю р к о в и ч. Але! Яким побитом вона знов у вас опинилась? Вона ж тоді, по сезоні, зараз повінчалась і поїхала, кинула трупу; ми і в газеті оповістили, і трошки сліз зронили... Я навіть за ті сльози взяв двадцять три карбованці...

К в я т к о в с ь к а. Ну, так ото... побрались і згинули з ока, а ми й забули: граємо собі... Я широко ступила... драматичні ролі взяла і жодної не впустила... Публіка мене прийма — страх, преса озивалась з захватом... А що то ви заспіваєте?

Ю р к о в и ч (наспівує). Кохаю, кохаю і буду кохати...

К в я т к о в с ь к а (заграє). Побачимо!.. Так ото ми й граємо спокійно; коли — геп! — на голову вигнана пані! Тут знайшлись приятелі, підняли на руки і понесли, як дурень торбу. Ну й пішла знов у моду...

Ю р к о в и ч. Цікаві новини! Так вигнав... Од чого? А я сьогодні, зараз, бачив самого Квітку...

К в я т к о в с ь к а (схопилась). Невже? Ви не жартуєте?

Ю р к о в и ч. Бачив, бачив! Спочатку навіть не пізнав його: худий, блідий став, низько пострижений... очі якісь гострі, нехороші... Каже, гарячку виніс...

К в я т к о в с ь к а. Бідний, нещасний!.. Він писав мені... Він мене вважа за найщиршого друга... Ми з ним в останні часи листувалися... Слухайте, приведіть мені його сюди зараз, хоч на хвилину... через бокові двері...

Ю р к о в и ч. Приведу, приведу. Тільки трошки...

К в я т к о в с ь к а (тупа ногою). Зараз, кажу; в ту ж мить! Ви мене не хочете слухатись?

Ю р к о в и ч. Біжу! Лечу! Слова моєї диви — закон! (Виходить в бокові двері і знову вертається). Уфі Яка цяцяна! Уф, яка жижа! (Здаля поцілунок). Сказюсь!

Квятковська тупає ногою; він зника.

К в я т к о в с ь к а (закрива двері). А! Приїхав! Не витерпів? Чи її тільки побачити, чи мене? В листах і до мене промовляв ласкаво і тепло... Побачимо! Ех, якби!.. Ласий шматочок! (Сіда перед дзеркалом). Треба, одначе, причепуритись... Бліда, здається? Проте нічого: від нудьги... Ще підпудритись! (Пудриться). От під очима легесенько підсинити! (Шука). В цього ідола і фарбів нема, тільки руда та сурик. (Підводить карандашем очі).

Г о л о с и (в середні двері). Можна?

К в я т к о в с ь к а (оправившись). Хто там?

Г о л о с и. Раби ваші.

К в я т к о в с ь к а. Які? Вірні чи невірні?

Г о л о с и. Вірні, незрадливі!

К в я т к о в с ь к а. Так увійдіть!

В И Х І Д IV

Квятковська і молодь.

"Сомнительна" молодь — юнаки перший, другий, третій та інші входять. Деякі убрані бідно, а інші в пенсне і в моноклях.

М о л о д ь. Вітаємо наше нове сонечко!

Ш и к а р н и й ю н а к. Привет тебе, приют желанный!

К в я т к о в с ь к а. Здрастуйте, здрастуйте! Ах, які молодці! Повиростали; вусики позначилися; очі зайнялися... З вами тепер страшно й шутковати...

П е р ш и й ю н а к. То на вас страшно й глянути — так погарнішали!

Д р у г и й ю н а к. Якою квіткою пишною стали!

Ш и к а р н и й ю н а к. Заманчивой грезою!

В с і. Вітаємо!

К в я т к о в с ь к а. Спасибі, друзі! Ви мене засоромили. Хвала од таких щирих юнацьких душ... збурює кров... Спасибі! Тільки навряд чи прийдеться покористуватись піддержкою такої славної, щирої молоді: мене чи й випустять? Лучицька все гра...

В с і. А ми будемо голосно правити пані Квятковську!

П е р ш и й ю н а к (тихо Квятковській). Аби контрамарки!

К в я т к о в с ь к а (йому тихо). Будуть! (Всім). Вас не послухають: Лучицька над режисером панує, — вона тут сила... А нас, бідних, затерли...

В с і. Ми за вас заступимось...

К в я т к о в с ь к а. Побачимо... І за слово спасибі! А Лучицька... бог з нею! (Зітха). І мене заїда та й других...

Д р у г и й ю н а к. Ми і Лучицьку осадимо.

Ш и к а р н и й ю н а к. Мы и сегодня ей подчеркнем!

В сі. Ще й як!

К в я т к о в с ь к а. Побачимо, які ви вірні раби! (Учувши легкий стук в бокові двері, здригнула і встала). А тепер гайда! Ані пари з вуст!

В с і. Щасливо! Головами наложимо! (Вийшли).

В И Х І Д V

Квятковська і Квітка, згодом Маринка.

К в і т к а (входить і кладе на стіл бінокль і рукавичку). Здрастуйте! Вона тут?

К в я т к о в с ь к а. Тут, тут... Як я рада вас бачити! Дайте надивитись на вас: так занудилась, так занудилась!

Квітка мовчки тисне їй руку.

Та хіба друзі так вітаються? Гай-гай! Ось як! (Обніма і цілує).

К в і т к а. Ой, ви не вкусите?

К в я т к о в с ь к а. Що ви?

К в і т к а. Тепер страшно... страшно... страшно! Тепер горлиці перевертаються в гадюк, тепер правда — мавпа, намазана мавпа з червоною покрасою... Ха-ха-ха! Бридота!

Гидота! Ми її зараз побачимо! Ха-ха-ха! Весело! (Тре руки). Тільки треба, знаєте... (Переміняє тон). Тут стеля не впаде? Ні?

К в я т к о в с ь к а (збентежено). Ні, з якої б речі? Он які мури!

К в і т к а. І мурам не вірте!.. Славна у вас ця сукня... А що, як порветься і спаде? От будемо сміятись, а ви плакати... Правда, і я смішний, правда?

К в я т к о в с ь к а. О ні, ви славнесенький, а не смішний, — цяцяний!

К в і т к а. На афіші нема одміни? Я страшенно злякався...

К в я т к о в с ь к а. Чого? Що сталося?

К в і т к а. Могли спізнитись... Ох, борони боже! Не спізнились?

К в я т к о в с ь к а. Ні, ні... Як тільки ви, друже мій, змінились! Голубчику, як я вам рада, як рада! Слабі були?

К в і т к а. Кажуть... голова боліла... я й постригся... І знаєте, для чого? (На вухо). Щоб не брехали, що у мене ріжки. Брехня, брехня! У мене тут чисто, а там (на серце) порожньо! (Оглядається). Вам можна хоч трішечки вірити?

К в я т к о в с ь к а. Можна, можна! Я вас так... З вашими листами і спала, їх до серця пригортала, колисала, як дитину, — замість вас, мого голуба...

К в і т к а. Не голуба, ні! Яструба, кондора, грифа! Я голубів ненавиджу: дурна птиця, навіки дурна! Голубка по чужих кублах літа, а він тільки крутиться та гуде... Тпху, противний!

К в я т к о в с ь к а. Не всі голубки похожі на вашу: єсть такі, мій соколе, що за милого самі себе вбивають... Тільки на таких не вважа сокіл... Ох, я б моє серце покраяла для пана!

К в і т к а. Для мене? Для мене тільки самого? Не вірю!

К в я т к о в с ь к а. Присягаюсь, мій ріднесенький!

К в і т к а. Не вірю, не вірю! Знов ошукання, знов зрада! А перші де? їх багато, багато?

К в я т к о в с ь к а. Нікого не було; я ще... манесенька...

К в і т к а. Одна тільки вірна була... на цілім світі... та й та... Ми її побачимо?

К в я т к о в с ь к а. Побачимо... Та цур її й згадувати: таке золоте серце занехаяла! Я б із пам'яті її викинула, коли втекла і проміняла на не знать кого...

К в і т к а (хапа її за руку). Проміняла? Таки проміняла, то правда? Ух, як весело, як весело! Слухайте, як серце б'ється. А знаєте чого?

К в я т к о в с ь к а. Не знаю, мій друже!

К в і т к а. Помсти жде; радіє помсті! О, нема нічого солодшого в світі за помсту... Такої втіхи ніхто й ворогу не придумає...

К в я т к о в с ь к а. А я б залишила... погребала б і помстою!.. Чи ви її, може, ще кохаєте?

К в і т к а (спалахнув). Ненавиджу, ненавиджу! От би як її пошматував на кавалки! (Рве рукавичку). Тільки в мене од того голова ще болить і серце... Серце — воно теж дурне: все болить і ниє по тій. А, коли б її побачити! (Дико). З ним побачити! (Б'є кулаком об стіл).

К в я т к о в с ь к а (злякано). Що ви? Заспокойтесь! Почують!.. Ходім краще у ложу зі мною; ходім, будемо дивитись...

К в і т к а. Ходім, ходім! А, моя єдина! Друже мій, який я нещасний! (Стоїть нерухомо, болісно).

К в я т к о в с ь к а. Ходім, ходім, серце! Ви й шляпу забули... (Подає йому). Ходім, там хоч трохи розважитесь! (Уводить).

В И Х І Д VI

Маринка і Жалівницький.

М а р и н к а (веде за руку Жалівницького). Серденько, я зараз підслухала, що клакери змовлялись шикать Марусі.

Ж а л і в н и ц ь к и й. Невже? Така підлість? І це Квятковська! І знайшлись такі гаспиди, щоб їй підслужитись!

М а р и н к а. Що тут робить? Борони боже, як Маруся почує: це ж уб'є її, — вона й без того слаба!

Ж а л і в н и ц ь к и й. Уб'є, уб'є!.. Сказать зараз Безродному: у його є багато прихильників з чесної молоді, вони спинять... Послать деяких наших... Я біжу!.. (Побіг).

М а р и н к а. У мене душі нема... Одведи, мати божа!

В И Х І Д VII

Маринка і Лучицька.

Л у ч и ц ь к а (входить). Тут Котенка нема?

М а р и н к а. Ні, тільки я! Сідайте тут, одпочиньте: ви сьогодні надто бліді...

Л у ч и ц ь к а (сідає тяжко коло столу). Неможеться щось, моя квіточко; сили щодня никнуть та никнуть... Чую, що берега вже пустилась...

М а р и н к а. Ріднесенька! Голубонька! Полічіться, одпочиньте! Ви ж не шануєте здоров'я свого: так грати, як ви, рвучи серце, точачи кров, надриваючи жили, і без відпочинку... Для чого ж то? Так же вас ненадовго стане!

Л у ч и ц ь к а. Просять, молять. Так лучше ж останні сили оддати другим на користь, ніж не знать нащо їх берегти. Мені ж самій, чим швидше їх витрачу, тим більше утіхи.

М а р и н к а. А для нас бідних, що готові життя своє за вас положити, невже і для нас не захочете поберегти свої сили?

Л у ч и ц ь к а. Ви — мої друзі. А хіба друг захоче нав'язать другу життя, коли воно дає йому одні муки? А я, Маринко, несу

такі катування, такі... ах! І нема їм просвітку, нема забуття од них на хвилину... І така нудьга, така туга, надто сьогодні, що валить мене з ніг і хита, мов билину...

М а р и н к а. Чим же ви тужите, моя зіронько? По чім? Чи по кім?

Л у ч и ц ь к а (пригортається). Ох, дитино моя, кохана моя, тобі тільки правду скажу: по ньому, все по ньому! Люблю я його, кохаю... І те кохання отрутою ввійшло в мою кров, і палить серце, і точить силу... І нема способу збутись тієї отрути! І знаєш, я й не хотіла б навіть її збутись: така мука і боліч — єдина мені на світі втіха й розвага... Не знаю, чи я вже такою рабою вродилась, чи я, як собака та, звикла до бійки, а й за батогом мені скучно... І чим більше отут наболить, тим більше дарую і готова сама у його опрощення просити! Ах, яка я сама собі низька і яка я нещасна!

М а р и н к а. Господи! Та як же жаліти, кохати того, хто вигнав, хто таку публіку зробив?

Л у ч и ц ь к а. Бачиш, що можна: сили нема розлюбити! Він мене страшенно образив, приревнував, але хто ревнує, той кохає... Я нічого не відаю, що з ним сталося, де він? Мучусь, катуюсь і чую, що й в моїм серці росте та сама рвія, за яку я його осудила... Це вкінець мене сушить... Я навіть хотіла сьогодні одпроситись: у мене передчуття якесь... Цілий день отут болить... (Показує на груди).

М а р и н к а. Так не надривайте себе, — хай Квятковська гра. Я покличу Юрія Савича чи Степана Івановича...

Л у ч и ц ь к а. Ні, ні не можна: перший спектакль. (Налива стакан води і бачить на столі бінокль. Бере, розгляда). Чий це? Стій! Це знайомий бінокль!

М а р и н к а. Може, Квятковської: вона тут була...

Л у ч и ц ь к а. Вона? А ще хто був?

М а р и н к а. Не бачила; її бачила, та й годі!

Л у ч и ц ь к а. Це не її бінокль, це мужеський... Стій, стій! Це бінокль мого Антося... його, його! Ось і ямочка... Я раз упустила... А! (Хапається за голову). Яким робом?! Се щось страшне!.. Ох, як мене кольнуло! (Хапається за груди).

М а р и н к а. Заспокойтесь, ріднесенька! Боже мій! Що з вами? Випийте води! (Подає), Бога ради! Не тривожтесь... Як зблідли!

Л у ч и ц ь к а. Він тут, тут! Ой!.. (Ламає руки). Маринко, рятуй мене! Він її коха! (Істерично рида).

М а р и н к а. Марусю! Господи! Що ж мені робити? Хто там?

Л у ч и ц ь к а. Не треба!.. Не клич!.. Нащо їм? Все їдно... Хоч би разом... Він тут!

В И Х І Д VIII

Ті ж і Безродний.

Б е з р о д н и й (вбіга). Що з Марією Іванівною? Істерика? (Маринці). Сказали? Довідалась?

М а р и н к а. Ні, тут друге: вона зовсім слаба...

Б е з р о д н и й. Так доктора зараз... Я Котенку скажу... Вам грать не можна. (В дверях). Господи, згляньсь!

М а р и н к а. Нема, нема його! То здалося, прибачилось...

Л у ч и ц ь к а. Ах, яка мука! (Витира очі). Коли б кінець...

В И Х І Д IX

Ті ж і Безродний, доктор, Котенко.

Д о к т о р (з пузирком). Що таке? Що з вами, моя панійко? Нерви, знов розходилися нерви? (До Маринки). Потривожив хто? Збентежив?

М а р и н к а. Потривожились. (Метушиться, розтира, голову мочить і т. д.).

Д о к т о р. Ай, нещастя! (Дає краплі). Випийте! Я ж просив, я ж благав нічого не приймати до серця: спокій і сон, сон і спокій вам тільки потрібні... А тут мало тії сцени, яка вам в теперішнім стані — кат, а ви ще додаєте й свого! Ех, панове, не бережете ви її!

К о т е н к о (до Безродного). Що таке? Що скоїлось? Марусю, невже не будете грати? Погинув же я, погинув! Перший спектакль... все шкереберть піде... Марусю, рятуйте!

Л у ч и ц ь к а. Я сама розумію... Не вільна тільки в собі, Савичу... Я не жаліла ніколи для вас сил, ви знаєте...

К о т е н к о. Знаю, знаю, ви добра... у вас таке серце... Пожалійте... перший спектакль... Все від його... Повний збір... і одмінить!

Б е з р о д н и й. Може, Квятковська?

К о т е н к о (сердито). Що Квятковська? Ще мішається, торочить! Щоб скандал був! Публіка прийшла слухать Лучицьку... Ох, господи! Що ж мені чинити? Розор, розор! Нічим буде нещасним хористам платити... А діти мої, нещасні діти! (Утира очі).

Л у ч и ц ь к а. Заспокойтесь! Може ще... я зберу... останні сили...

Д о к т о р. По-моєму, ні! Смертельна ризика... (Дає ще краплі).

М а р и н к а. Бога ради!

Б е з р о д н и й (лама руки). Доб'ють, доб'ють!

К о т е н к о. Може б, хоч так: у двох діях з Богдана, а там — Квятковська... Щоб хоч побачила публіка... Я б водевіль перший дав... Одпочили б... Га? Марусю? Докторе! Рятуйте мене, рятуйте!

Л у ч и ц ь к а. Та мені трохи вже лучче... (Усміхнулась).

Д о к т о р. Слабе ще серце! (Держить за пульс).

К о т е н к о. Слухайте, — даю третину збору на хор.

Л у ч и ц ь к а. А! Ви знаєте, чим мене закупити! Вони справді страх як нуждаються... Надто при переїзді... Це їм велика підпомога! (Встає). Я граю. Мені легше... Тільки не давайте водевіля, а зразу: зразу ліпше.

К о т е н к о (цілує їй руки). Благодійко моя! Зараз лечу! Безродний, дзвінки! (Кричить у двері). На сцену всі! Починаємо!

Дзвінок.

Л у ч и ц ь к а (встає, хитається, спирається на доктора і на Маринку; доктор пожима плечима). Тут (на серце) ціле пекло, а я сміятись і жартувати йду!.. (Ледве руша).

Завіса хутко спада

Картина 2

Середина багатого намету. В убранстві сила дорогої зброї. Прямо — вхідна припола.

Котенко (в ролі Богдана). Джура — на кону; Квітка і Квятковська — в літери, [ложі] бельетажа, Юркович — в 4-му ряді крісел. Голоси в амфітеатрі і галереї.

К о т е н к о (сидить)

Схилились всі, мені під ноги впали...

Стою тепер на верховині я,

Закон для всіх — моє владичне слово,

І от воно верта до мене знов

Мою зорю, украдену дружину...

Вина мені й бандуру, джуро!

Д жура

Ясновельможний гетьмане і пане!

Вмить,

К о т е н к о (випив вино, приграє на бандурі й співа).

Ой ширя орел, орел сизокрилий

Та попід небесами;

Ой літа козак, козак запорожський

Степами, ярами.

Гей, розточились всюди козаченьки,

Полягає отава:

Гей, пропадайте, лихі воріженьки, —

Наша сила і слава!

К в і т к а (не дуже, але вголос). Це не Жалівницький?

К в я т к о в с ь к а. Ні, ні! Тихше, а то чути.

На кону з'являється Жалівницький в ролі Тимка.

Ж а л і в н и ц ь к и й

Знов зрадниця вертається сюди?

К в і т к а. Це Жалівницький!

К в я т к о в с ь к а. Цс-с!!

К в і т к а (дужче). А! Він падлюка!

К о т е н к о (на кону)

Так, правлю я украдене, моє!

Ж а л і в н и ц ь к и й

Вона сама втекла, по своїй волі...

К в і т к а. Ага! Сама, сама втекла!

К в я т к о в с ь к а (зупиня й одтяга в глибінь ложі). Мовчіть.

Г о л о с и з а м ф і т е а т р у. Там п'яні!

Г а л ь о р к а. Тихо, тихо!

Ю р к о в и ч. Скандалісти!

На кону збентежені.

К о т е н к о (дужче, щоб зам'яти)

Не може буть!

Ж а л і в н и ц ь к и й

Я знаю, батьку, це:

Умовилась з Чаплінським...

К о т е н к о

А! Гадюка!!

Мені цього ти перше не казав!..

Ж а л і в н и ц ь к и й

Не хтів вразить... Вона мене умисне...

Ні в чім не слід діймати віри їй...

Дурманить все...

К о т е н к о

Але почім ти знаєш?

Ж а л і в н и ц ь к и й

Упевнився цим серцем... Ох, не вір

Ні пестощам, ані сльозам — одурить:

Пригорнеться, а ніж в руці хова

І сонного зрадливо ним ударить...

Душа у неї чорна...

К в і т к а (вирвавшись вперед).

Як та ніч!

Квятковська бере його за руку і уводить вглибину.

К о т е н к о (скажено)

Ти щось таїш?

Ж а л і в н и ц ь к и й (побачивши, що ложа порожня, певніше).

Не вір, не вір їй, батьку!

За пазуху гадюки не бери...

О, я б таких спік на вогні і попіл

Розвіяв би на вітрі по степу,

Щоб не було й зарази...

К о т е н к о (хапа його за руку)

А-а! Тварюко!

Невже, невже?

Ж а л і в н и ц ь к и й

Одвів мене господь...

К о т е н к о

Уб'ю, як пса!

Ж а л і в н и ц ь к и й

Я не боюся смерті —

Гріха не мав...

К о т е н к о

Але на батька йшов!

Ж а л і в н и ц ь к и й

Не відав я...

К о т е н к о

І гадина не знала?

Ж а л і в н и ц ь к и й

Вона, либонь, щоб очі одвести.

К о т е н к о

О, каторжні!

Ж а л і в н и ц ь к и й

Я не виновен, батьку!

К о т е н к о

Клянись мені!

Ж а л і в н и ц ь к и й

Усім, що є святе,

І матері могилою сирою!

К о т е н к о

Готуйсь в похід!

Ж а л і в н и ц ь к и й

Воля твоя.

К о т е н к о

Іди!

Жалівницький виходить.

Тимко поклявсь... Його язик ще зроду

Не знав брехні... Але вона, вона!

З отцем жила, із сином залицялась,

А ворогу запродалась цілком...

Ну, допадусь до вас обох і я!

Ох, проводи у пекло бучні справлю!

На вугіллях пектиму день у день,

Мотатиму на мотовилах жили,

Собаками...

Д ж у р а

Жде пані й посланці!

К о т е н к о

Впусти її, а посланців потому...

Джура виходить.

Через хвилину... через мить одну...

Побачу знов... зірвату в мене квітку...

О, як отут, в цих грудях, запекло!

Але здавись і здержся в гніві, серце,

Пометись гаразд, не похопись судом!

На кону з'являється Лучицька в ролі Єлени; на ній французька сукня, накрита флером. В ложі Квітка і Квятковська.

Л у ч и ц ь к а (входить хитаючись, скида флер і говорить утомно).

Мій таточку, сподіваний, коханий!

Г о л о с и з гальорки, амфітеатру, крісел.

Браво, браво, Лучицька!

Г а л ь о р к а. Ш-ш!! Тихо!

А м ф і т е а т р. Тихо! Ш-ш!! Ш-шІ!

К р і с л а. Браво! Браво!

К в і т к а (вибіга на галас в ложу). Вона, вона! Як схудла!

К в я т к о в с ь к а (блага перелякано). Друже, ай, не гомоніть... я вийду!

К в і т к а (не при собі). Ні, не буду!

К о т е н к о

Подалі, геть! Від пані ляхом тхне

І щоки ще палають од цілунків.

Л у ч и ц ь к а

Я не виновна...

К о т е н к о

Силою б то взяв?

Л у ч и ц ь к а

О, гвалтом... Я... боролась до загину...

К в і т к а. Неправда!

К в я т к о в с ь к а. Цс-с! (Удержує його).

К о т е н к о

І обняла ляха

Зрадливою, продажною рукою?

Л у ч и ц ь к а

О боже! Ні! Яка страдниця я!

(Більше запалюючись).

Мене взяли як бранку до світлиці,

Сторожею обставили мене,

Щоб не могла на себе зняти руки...

О, скільки сліз я нишком пролила

І скільки мук пережила, мій орле!

К о т е н к о

Подумаєш, як настраждалась, — страх!

На ласощах...

К в і т к а (голосно). Ха-ха-ха-ха! То мавпа з червоною покрасою! Ха-ха!

2-е к р і с л о. Тихше!

Ю р к о в и ч. Скандал!

Г а л ь о р к а й а м ф і т е а т р. Отыщите пьяных! Ша!

В ложу входять капельдинер і поліцейський чиновник. Квятковська одводить і щось шепче йому.

Л у ч и ц ь к а (оглядається). Сміється хтось... знайомий голос... Боже!

С у ф л е р (вголос).

Аж десять днів, аж десять...

Л у ч и ц ь к а (страшенно збентежена, але бажа ще побороти себе)

Днів... невже?!

Аж десять днів і ріски в рот не брала...

К о т е н к о

Не видко щось по панії поста!

Л у ч и ц ь к а

Мене, слабу, без пам'яті звінчали...

К о т е н к о

Ну й розговілись, значить, зараз...

Л у ч и ц ь к а

Ох!..

Хоч пошануй мене, вельможний пане!

Ніхто мені там не подав руки...

Я день і ніч Богдана виглядала,

Щоб визволив нещасну із тюрми...

К в і т к а (виривається, кричить). Брехня, брехня!

К в я т к о в с ь к а. На бога!

А м ф і т е а т р і к р і с л а. Тихо, тихо!

Л у ч и ц ь к а. Де? де? Він тут! (Озирається тривожно).

К о т е н к о (в куліси). Спинить скандал.

Г а л ь о р к а. Ша, ша!

С у ф л е р (голосно).

Я думками тебе шукала!..

Л у ч и ц ь к а. Боже! То він... шукала... ним жила... (В ложу, з сльозами).

Я думками тебе шукала всюди,

Я серденьком з тобою лиш жила!

К о т е н к о

Може, з Тимком?

К в і т к а (скажено, не звертаючи на Квятковську уваги). Ні, ні! А з Жалівницьким!.. Не вір змії!

Л у ч и ц ь к а. Ай, що се?

К в я т к о в с ь к а (показавшись Лучицькій). Ха-ха-ха! (Вибіга).

Л у ч и ц ь к а (непритомно). Вона, вона там! З ним! Наді мною сміються, глузують... Ай, рятуйте!!

Разом

К о т е н к о (в кулісу). Завісу! (Потім тіка).

Г о л о с и (за куліси). Робочі! Де вони?!

Г а л ь о р к а. Лучицька! Ш-ш, ш-ш!!

А м ф і т е а т р. Лучицька, браво, браво!!

К р і с л а. Тише! Продолжайте!

К в і т к а. Вона мене дурила, дурила!!

В ложі показується поліцейський, начина тихо умовлять Квітку.

Л у ч и ц ь к а (нервово, істерично, а потім несамовито). З нею! Укупі з нею?! Мало назнущались, так іще тут привселюдно зняти на посміх, на публіку поставить? Це панський вчинок!.. Я довірила вам свою душу, свою честь... А ви все потоптали ногами і вигнали мене з хати, як негідь, як покидьку... Це панський вчинок! Ще з полюбовницею мене банітувать прийшли! Ай, пане, та чи є ж що нижче, що підліше

на світі?! (Рве навіжено собі волосся, хапається рукою за горло, за серце).

В ложу знову приходять два служителі і разом з поліцейським беруть Квітку.

К в і т к а (борючись, кричить). Сюди! Беріть її! Вона втекла до полюбовника! Зрадила, гадина! Вона висушила мій мозок!

Його виводять.

Жалівницький вибіга на сцену і піддержує Лучицьку; вона б'ється на руках.

К р і с л а. Занавес, занавес!

Г о л о с и. Ш-ш, ш-ш, вон Лучицьку!

А м ф і т е а т р. Браво, браво!.. Вон ложу!

Ж а л і в н и ц ь к и й (з кону). Доктора!

Г о л о с и. Ш-ш, ш-ш! Вон Лучицьку! Продолжать! Квятковську!

Л у ч и ц ь к а (вирвавшись з рук Жалівницького, на передній). Женіть!.. Сльози лила... Кров точила... для вашої втіхи!.. А тепер... плюйте на мене — для втіхи! Бийте — для сміху!.. Топчіть на регіт!... Хіба в актриси є серце, є честь?? Нема, нема!! Вона бездушна забавка, вона запроданка ваша! (Пада на руки Жалівницького).

Завіса

ДІЯ П'ЯТА

Убога, але чиста кімната. Прямо — двері; направо —два вікна, наліво — кровать, заставлена від дверей ширмами. На вікнах спущені фіранки. Ззаду, при образах, лампадка. Направо, за вікнами, ще маленькі двері.

В И Х І Д І

Палажка, Маринка, Лучицька (спить).

П а л а ж к а (дивиться на Лучицьку, що спить). Ох-ох-ох! Нема вже нашої Марусі, тільки тінь одна: тане вона, як віск!

М а р и н к а. Тане, бабусю, тане. Як стривожили її тоді на спектаклі, як упала і залилася крів'ю, — ледве сюди донесли.

П а л а ж к а. Господи, боже мій! Що вона їм учинила, кого зобидила, моя дитиночка, моя упадниця, що так жорстоко... (Плаче). Зарізали, зарізали!

М а р и н к а. Бог покарав і злобителів. Квятковську обікрали, Котенко горить, а Квітка в жовтий будинок улучив: того ж таки вечора збожеволів...

П а л а ж к а. Прости йому боже, а на душі у його великий гріх, а надто у тії пані, його матері...

М а р и н к а. Од неї оце листа одібрала Маруся.

П а л а ж к а. Що ж ота пані їй пише?

М а р и н к а. О прощення просить і за себе, і за сина, кається...

П а л а ж ка. І-і, вже пізно! А Маруся не забува його, як помічаєш?

М а р и н к а. Де там! І на тім світі не забуде!

П а л а ж к а. Ох, горенько, горенько! Оцю ладаночку від угодника нехай надіне зараз на себе: я положу її на подушці! (Встала).

М а р и н к а. А ви ж, няню, куди знов?

П а л а ж к а. Піду ще до церкви, на часточку подам і проскурку принесу: сьогодні ж її святого янгола.

М а р и н к а. Ага! А я й забула! А не забаритесь?

П а л а ж к а. Ні, уже й без того пізно, коли б і застала. (Хрестить Марусю). Спить собі янголятко тихо, так тихо, а душа вже, бачу, під самим горлечком б'ється... Спи, моя зіронько, спи, моя стоптана квітко! Нехай тебе, безталанну, святі янголи хоронять од лиха! (Виходить, поцілувавши Марусю).

М а р и н к а (зачиня двері, підходить до вікон). Треба, одначе, фіранки спустити, щоб світ не розбуркав Марусі...

Стук у двері.

Хто там?

В И Х І Д II

Маринка і Жалівницький.

М а р и н к а, Ти? Любий мій! (Цілує Жалібницького, що вийшов з бокових дверей).

Ж а л і в н и ц ь к и й. Слухай, голубко, вийми мені з скриньки свій браслет і сережки, а я доложу ланцюжок з дзигарями, то, може, під заставу здобуду карбованців з сотню; наші всі складаються, навіть і Котенко... Їй тепер треба грошей...

М а р и н к а (вийма). На, на! Це гаразд ти придумав...

Ж а л і в н и ц ь к и й. Ну, так прощавай на час... (Виходить).

М а р и н к а (проводжа). Не забудь же — сьогодні її іменини.

Ж а л і в н и ц ь к и й. Пам'ятаю, пам'ятаю!

Л у ч и ц ь к а (просипається). Хто там?

М а р и н к а. То чоловік приходив...

Л у ч и ц ь к а. А, Марочка? Що ж, цілувала?

М а р и н к а. Цілувала, цілувала... Ну, як же вам?

Л у ч и ц ь к а. Лучче, лучче. Певно, пізно? Я дуже заспала.

М а р и н к а. Ще рано, ще спіть; лікар казав — чим більше спатимете, тим швидше встанете...

Л у ч и ц ь к а. А він надіється... Я видужаю, правда?

М а р и н к а. Видужаєм, видужаєм і будемо щасливими... То ви тоді на клятім спектаклі якусь жилу порвали, а заживе, то і по всьому... Ось мікстурки випийте...

Л у ч и ц ь к а (п'є). Мені хочеться так ще пожити!.. Я ж виплакала, вимучила собі оте право!

М а р и н к а. І поживемо ще, порадіємо... От тільки краще спати... Засніть ще! (Укрива її).

Л у ч и ц ь к а. Добре. Я буду все, все робити, аби швидше одужати!

Маринка закрива її ширмами, а сама зляга на канапу.

В И Х І Д III

Ті ж і Лемішка, а за ним дві хористки.

М а р и н к а (на стук схоплюється. Обніма батька і хористок). Таточко! Любий мій! Маруся ще спить, а ви, сестрички, погуляйте поки в садочку!

Хористки кивають головами.

Л е м і ш к а (дає гроші). На, дитино моя: це я і голота для нашої благодієчки... для нашого янгола; ми спромоглись... Вона

все для нас трудилась... оддавала послідні... а тепер лежить безпомічна... на божих руках... (Плаче).

М а р и н к а. Тату мій! Золотий! Які ви! (Утира очі).

Л е м і ш к а. Тільки не кажи їй, — не прийме: я знаю її! Кажи, що це від Котенка...

Л у ч й ць к а. Маринко, хто там?

Л е м і ш к а. Тихо! Я тікаю! (Виходить навшпинячки).

М а р и н к а. Та то я сама...

Л у ч и ц ь к а. А мені почулось було...

М а р и н к а. То у сні, певно. Заспокойтесь, спіть ще...

Л у ч и ц ь к а. А мені й справді щось снилось, чи сніг, чи свічки... (Говорить хапливо, жваво, тільки з задишкою, і чим далі, тим більше).

М а р и н к а. То добрий сон, моя лелечко, він вам віщує несподівану радість якусь...

Л у ч и ц ь к а (обніма Маринку). Може, швидко Антось прибуде?

М а р и н к а. А може. Лікар казав, що йому зовсім гаразд, що швидко вийде, що ваша хвороба йому на користь пішла...

Л у ч и ц ь к а (обніма її). Господи, яке щастя!.. А я мучилась, що через мене... (Сіда). Яка я щаслива!

М а р и н к а. Тільки не іритуйтесь: вам і радість і горе — одна вада!

Л у ч и ц ь к а (складає руки). Боже! Милосердю і любові твоїй краю нема!

М а р и н к а. Знов бентежитесь? Ну і не пущу його...

Л у ч и ц ь к а. Ні, ні! Я буду все робити...

М а р и н к а. Так от і засніть.

Л у ч и ц ь к а. Не хочеться, рибонько... Я після, після засну... Слухай, я оцей час, як злягла, все думала про себе й про його. І знаєш, на чім упевнилась? Що винувата я, а не він.

М а р и н к а. Це якраз по-вашому.

Л у ч и ц ь к а. Далебі! Я занадто кохала, стала зараз рабою, собакою вірною... Вдарило лихо, а я, замість того щоб підняти крила і його піднести, сама їх опустила... і впала...

М а р и н к а. Годі, бога ради, годі! Уже знов он колотиться серце!.. Ну, нехай він зовсім правий, нехай!

Л у ч и ц ь к а (усміхається). Так! Перевірившись у мені, він почав світом нудити... А тут ще приревнував... Лихі люде підстроїли... Але рвія — кохання!

М а р и н к а. Так, вірю, вірю... Тільки мовчіть: бачите, і духу не вберете.

Л у ч и ц ь к а (обніма). Не буду більше, не буду!

М а р и н к а. От надіньте ладаночку — бабуся принесла.

Л у ч и ц ь к а. Де, де? (Цілує й надіва). Так бабуся моя сивесенька вернулась? Де ж моя ненечка?

М а р и н к а. В церкві; зараз прийде: сьогодні ж вашого янгола! (Обніма). Всього, всього, а найбільше здоров'я!

Л у ч и ц ь к а. Правда, а я й забула. Одсунь, серце, фіранки і одчини віконце... а то так темно...

М а р и н к а. Добре. (Підніма).

Л у ч и ц ь к а. Ах, як гарно! Яке сонечко ясне та веселе! Підведи мене, посади коло вікна: мені так хочеться на божий мир глянути!

М а р и н к а. А ви не втомитесь?

Л у ч и ц ь к а. Ні, ні! Мені сьогодні дуже легко... і серце перестало боліти... Переведи тільки мене до вікна...

М а р и н к а. Стійте ж, я крісло поставлю (ставить до вікна) та накрию ще вас теплою хусткою, отак! А тепер беріться мені за шию...

Л у ч и ц ь к а (встала, хитається). Ой, хата крутиться...

М а р и н к а. Бачите!

Л у ч и ц ь к а. Ні, тепер легше... То зразу якось в голові загуло.

М а р и н к а. Ну, держіться ж міцно! (Веде).

Л у ч и ц ь к а. Бачиш, сама іду... О, я швидко видужаю! (Цілує).

М а р и н к а. Ну, сідайте ж тихенько; я ще подушечку підложу під спину. (Кладе). Добре сидіти?

Л у ч и ц ь к а. Добре, добре! Маринко, голубонько, одчини ще й вікно!

М а р и н к а. Боюсь, щоб, бува, вітрець не пройняв!

Л у ч и ц ь к а. Ні, надворі тихо. Он бузок увесь розвивсь, а листом ані колихне... Можна!

М а р и н к а. Та воно надворі аж душно, а ви все-таки накрийтесь хусткою! (Одчиня вікно).

Л у ч и ц ь к а (диха коротко й часто). Ах, ах! Яке пахуче, тепле повітря... Аж дихати легше... Аж лоскоче... (Розгляда). Он на грядках і черевички зацвіли, і зірочки мріють... а собача рожа як вигналась високо, — пишається! Садочку мій любесенький! Так би й полинула... А то хто там?

М а р и н к а. Наші хористки. (Кричить). Агов! Сюди!

Л у ч и ц ь к а. Нехай квіток...

М а р и н к а. Стійте! Нарвіть квіток...

Л у ч и ц ь к а (вигляда). Он троянда, а далі ген любисток, канупір, зірочки... (Голосно). Та наламайте бузку! (Закашлялась).

М а р и н к а. Що ви? Бога ради! Кричать проти вітру... Щоб знову жила... (Зачиня вікно).

Л у ч и ц ь к а. Не буду, більше не буду!

М а р и н к а. Коли хоч раз крикнете, то зараз положу...

В И Х І Д IV

Ті ж, і Рябкова, й Богданиха.

Р я б к о в а й Б о г д а н и х а (вбігають з букетами, з квітами й з начатим вінком). Віншуємо, віншуємо нашу ненечку! (Дають букети).

Б о г д а н и х а. Уже сидите? Слава богу! Дай боже здоров'я й здоров'я!

Р я б к о в а. І здоров'я, і щастя, і всякого добра! (Цілує у Лучицької руки).

Л у ч и ц ь к а (обніма їх). Спасибі, мої діточки любі, за пам'ять, за ласку, за щире бажання! Уже мені далеко краще... уже сиджу, а швидко й ходитиму... (Любує квітами, нюха).

М а р и н к а. Дав би господь! Ану висипайте квіти... А бузок я в воду поставлю...

Л у ч и ц ь к а. Ах, які квіточки, які милі. Як пахнуть, а надто троянда...

М а р и н к а. Дайте я вам от сюди приколю її.

Л у ч и ц ь к а. З любистком, з любистком: я хочу, щоб мене любили... Отак! І бузку мені дай, щоб не забували... Я так бузок люблю!

М а р и н к а. Нате, нате!

Л у ч и ц ь к а. А цей віночок ми докінчимо; поможіть мені! (Почина з Богданихою радісно плести).

Р я б к о в а (в стороні, Маринці). А що, як їй?

М а р и н к а. Лікар каже, якби спокій їй повний та теплі краї... то ще б була надія, а то нема ради. (Утира очі).

Р я б к о в а. Жалібниця наша! Заступниця наша!

Л у ч и ц ь к а (зневірно). Про що ви там шепочетесь? Про мене?

М а р и н к а. Ні, то вона мені новини розказує, та аж насмішила до сліз. (Штовха ліктем Рябкову).

Л у ч и ц ь к а. Розкажи й мені!

Р я б к о в а. Та то вчора Квятковська хотіла похвастатись вашою пісенькою — "Прудиусом"; товкла її, товкла, та все ні в тин ні в ворота — сударіня криворота! А таки наважилась співати... Ну й утяла ж до гапликів! Музика — одне, вона —

друге... ні тпру ні ну! А все ще дметься... аж поки з гальорки не крикнули: "Годі!"

Л у ч и ц ь к а. Невже їй трудно? Такий простий мотив... (Починa наспівувати)

Як поїхав мій миленький до млина, до млина,

А я собі Прудиуса найняла, найняла і т. д.

Спочатку співа боязно, тихо, з паузами, а потім з запалом... поки не схопилась за серце, з задишкою, аж закашлялась.

М а р и н к а (хотіла раніш спинити, та Лучицька очима просила дозволить їй). Боже мій! Кашель! Задишка! Що ви наробили? Води, води напийтесь!

Л у ч и ц ь к а (ледве вимовля). Мікстуру...

М а р и н к а (дає). Лишенько тяжке! А казали, що слухатиметесь... Так-то ви хочете стріти свого любого?

Л у ч и ц ь к а. Не буду, не буду! Так захотілось... згадати минуле... і похлинулася... Мовчатиму!

Б о г д а н и х а. Ви мовчіть та дивіться! Ось і вінок буде зараз готовий...

Лучицька мовчить, важко дише і мімікою показує, щоб їй наділи дукач і намисто, її наряджають. Взагалі в мімічній грі спочатку видно, що вона стражда, хапається за серце, за груди, а потім їй муки стихли, і вона уже мімічно гра з дитячим усміхом.

Ось і віночок готовий! Бачите, який славний? От і надінемо! (Надіва). Як вам в йому любесенько!

В И Х І Д V

Ті ж і Палажка.

П а л а ж к а. Сидить уже дитиночка моя, прибирається? Мати божа, учула ти молитву мою!

Л у ч и ц ь к а. Ай! (Обніма няню).

П а л а ж к а. Ріднесенька моя, ось просвірка тобі з часточкою за здравіє! Молилась за тебе і в монастирі, і тут...

Лучицька цілує її, показує, що мусить мовчати, бо Маринка говорить заборонила; показує, як вона любить няню, і на ноги показує, що няня для неї натрудила.

Що там ноги, що мої кості? Аби ти, моє янголятко, була здорова... І будеш — я знаю, що господь зглянеться на наші сльози!

Лучицька показує жестами, що вірить в бога, цілує проскуру, просить няню присісти відпочить, а потім вона мов і поговорить з нею. Проскуру передає, щоб коло ікони поставить. Палажка кладе, іде поуз, і, глянувши на Лучицьку, махнула в розпачі рукою, і з риданням пішла в бокові двері.

В И Х І Д VI

Ті ж і Безродний.

Б е з р о д н и й (входить з вінком). З новим здоров'ям, з новим щастям, з новою славою! На втіху нам і на красу мирові! (Кладе вінок до ніг Лучицької і цілує їй руки).

Л у ч и ц ь к а (обніма Безродного). Друже мій! Єдиний мій! (На міміку Маринці). Я трішечки... трішечки...

Б е з р о д н и й. Ми встали уже? Прибираємось! Тож-то сьогодні і день такий, — не нарадується мир божий!

Л у ч и ц ь к а. Встала... Мені лучче... Я така щаслива... Так вам рада! (Знову обніма). Єдиний мій!

Б е з р о д н и й. Боже мій! Як я вас.... (Утирає очі і відходить; передає Маринці гроші).

Мімічна сцена.

Л у ч и ц ь к а (розчулено). Знаю, знаю... (Пауза). Ану, підведіть... З вами пройдусь, мені легше... Мені так радісно, мов п'яна...

М а р и н к а (злякано). Не треба, не треба!

Л у ч и ц ь к а. Ні, ні... пройдусь...

Б е з р о д н и й. Постійте ж.

М а р и н к а. Беріть її під руки.

Л у ч и ц ь к а (встає, хитається). Ох, слаба ще, втомилась... (Задишка).

М а р и н к а. Лягли б краще... А то все тривожитесь та надриваєтесь...

Л у ч и ц ь к а. Ні, перемогла вже... О, бачите? Іду... іду... іду!.. Швидко... сама!

Б е з р о д н и й. Ви тільки схудли... Але то пусте...

Л у ч и ц ь к а (хапається за серце). Ай!! Не можу!! Смерть тут, смерть!! (Кинулась і повисла на руках у Безродного).

Б е з р о д н и й. Заспокойтесь... голубонько!.. То все наживете... Не можна ж зразу. (Показує очима, щоб підкотили крісло).

Його тепер ставлять насеред кону.

Може, ляжете?

Л у ч и ц ь к а (маха головою, що не хоче).

Її садять в крісло.

Смерть!.. Сила зникла... Нема чим жити... (Звішує руки і голову безсило).

Б е з р о д н и й. Надбаєте... буде чим... жити... (Утира крадькома очі).

Л у ч и ц ь к а (усміхаючись журно). Ви самі тому не вірите... друже...

Б е з р о д н и й. Такої кривди там (на небо) бути не може!

Л у ч и ц ь к а (все тяжче дише). Не нам розуміти святу волю... Мені тільки тим... ще журно вмирати... що життя... марно пройшло... Не справдились ні мрії... ні надії!.. Навіть рідна сцена, якій я, боже, як вірила... теж хитається, — мій талан не дав їй... спомоги... І серце коханому не дало втіхи... і ви, мій кращий друг, з своїми широкими думками оддали себе цілком... і опинились марно край ями...

Б е з р о д н и й. Що я? Може, й слід було, щоб так сталося: лихо поновля душу і гартує думки... А ви до себе несправедливі: немарно пройшло молоде ваше життя, недарма талан просіяв, не на порожньо й серце любило! Хай ми й не тішимо тепер слухача новинкою та дивовинкою, але наше народне життя з його радощами і горем великим, наша рідна мова з'єднали його з меншим братом, прихилили серце до його... І поміг сьому й ваш талан: він окрасив сцену, освітив її сяйвом яскравим і привабив до себе весь люд. Що в сім'ї нашій, яка розрослась і розвилась, не без лихих людей, то де їх нема? Де люде — там і гріх! Але скільки під вашим крилом виховалось і чесних, і добрих, і милостивих! А серце ваше всіх гріло, всім давало і світло, і тепло, і навіть коханій дружині хова такий рай, якого й на небі нема...

Л у ч и ц ь к а (розчулена, усміхається, сльози течуть по виду). Хороший мій!.. Дорогий!.. (Тисне руку Безродного).

Б е з р о д н и й. Ви любили багато і все оддали тій любові; а любов — найбільша на землі сила, найвища сила й на небі: вона ніколи марно не гине; вона — і джерело, і весь розум життя!

Л у ч и ц ь к а (усміхається щасливо). Так, так... Ви примирили мене... розважили...

Б е з р о д н й й. Та ще й жити будемо... Он і я, який дохлий, а ще сподіваюсь потрудитись... Вірте, вірте!

Л у ч и ц ь к а. Ох, коли б! Як мені хочеться жити, серцем радіти... Господи, не вкороти мого віку! (Становиться на коліна). Пошли мені хоч хвилинку щастя... Я не зазнала його... Я нікому зла не вчинила!..

Б е з р о д н и й і М а р и н к а (піднімають її). На бога надійтесь! (Всі плачуть).

В И Х І Д VII

Ті ж та Жалівницький, Лемішка й хористи.

Ж а л і в н и ц ь к и й (кладе вінок до ніг Лучицької). На довгий вік! На наше всіх щастя! (Цілує руку).

Л у ч и ц ь к а. Друже мій! Вірний мій! (Обніма).

Ж а л і в н и ц ь к и й. Ось і Котенко... (Дає гроші).

Л у ч и ц ь к а. Спасибі йому... І в його добре серце... Одслужу... (Маринці). Сховай! (Передає гроші).

Л е м і ш к а (теж з вінком). Благодійці нашій!.. Неньці нашій!.. Сонечку нашому!..

Л у ч и ц ь к а (обніма його, не допуска до руки). Таточку мій, ріднесенький! Мені у вас... цілувати руки... Спасибі, спасибі... Стільки мені радості! (Чим далі все більше іритується, швидше диха, дужче захоплюється радістю).

Х о р и с т к и й х о р и с т и (з тортами і рушниками). Од хору з повіншуванням і пожаданням всього кращого, а найпаче здоров'я! (Передають Маринці).

Л у ч и ц ь к а. Спасибі, спасибі!.. І дітки не забули... Всіх, всіх обнімаю... (Цілує їх).

В И Х І Д VIII

Ті ж і Юркович.

Ю р к о в и ч (вбігає весело). Непорівнянній, диві нашій до самої землі! (Цілує руку). Хворобу — набік, ворогів — під ноги, а славою покотить по всьому світі.

Л у ч и ц ь к а. Спасибі! І цей згадав... Тільки ворогів... не топтати... а добром вітати... то їх і не буде...

Ю р к о в и ч. Ну, не кажіть: ось я свого хазяїна як не вітаю — не прибавля копійки на строчку та й не прибавля!

Л у ч и ц ь к а. Уже з своїми... строчками... і мене розсмішив...

Ю р к о в и ч. Ще й не так розсміємось... Ще гопака з вами вшкваримо... Як маму кохаю... А може, й я свого кину... та до вас? (Запримітивши міни, обривається).

Маринка дає знову лікарство.

(Одходить вбік, вийма граматку і почина щось там писати). Материал хороший: два фельетона и три воспоминания.

В И Х І Д ІХ

Ті ж і студенти.

П е р ш и й с т у д е н т (кладе до ніг Лучицької вінок). Од усіх українців — товаришів вітаю наше сонце, що зійшло і освітило славою рідний край! Хай же воно сяє ще довго і огріває теплом всіх обійдених і задуб-лих! (Цілує шановно їй руку).

Л у ч и ц ь к а. Дякую... всіх обніма... не можу вимовити... радість забиває дух... (Усміхається щасливо, плаче, чаще хапається рукою за серце).

Д р у г и й с т у д е н т (кладе до ніг вінок). От имени товаршцей великороссов приношу дорогому и родному всем нам таланту искренний привет и наилучшие пожелания. Работая на благо возлюбленной родины, выі тем самым украшаете и венок отечественной славы. Живите же и пленяйте нас и наших южных братьев вашей дивной игрой, вашим симпатичным призванием!

Л у ч и ц ь к а (задихається). Надміру... над силу... сьогодні мені щастя... Благодарю... всех, всех... Видите, как я тронута... (Хапа за руку Безродного). Так... ви праві... ось вона, любов... Ось воно... найвище щастя!..

В И Х І Д Х

Ті ж і Кулішевич та Палажка.

К у л і ш е в и ч (з галасом). Зозулечко моя! Сидиш? (Обнімає). Поздравляю, поздравляю з менинами! Будь здорова,

як вода, а багата, як земля, а щаслива, як... знаєш хто? (Підморгує). Ось тобі від мене! (Надіває на шию хрест),

Л у ч и ц ь к а. Сестрице!.. Ріднесенька!.. (Обнімає). Не забула... Яка я сьогодні щаслива... Так легко тут... Нічого не чую... Я ще з вами... поживу!

К у л і ш е в и ч. А ось іще кращий подарунок. (Подає листа). Глянь!

Л у ч и ц ь к а (аж здригнулась). Лист? Ай! Од його! (Цілує). Я не переживу такого щастя... Над силу... (Чита).

Безродний і Жалівницький з докором до Кулішевич, що така необачна.

Групіруються круг Лучицької. Вона полулежить в кріслі, вся укрита вінками; тяжко дише, страшно збентежена. Справа і зліва на колінах припали до неї Маринка й Палажка; решта — півколом ззаду; Безродний — посередині. Рецензент упустив граматку і остовпів.

(З останнім зусиллям, стаючи непритомною). Ах, який рай!.. Пише: "Здоров... Лечу до тебе... Тепер ніхто не розраїть... Все життя тобі і твоєму талану... Все моє добро твоїй рідній сцені!" (Цілує листа). Тепер я з ним... (На Безродного). Заживемо... Всіх вас піднімемо... Ах, яке щастя!! Чого ж ви плачете?? Тепер будемо щасливі... Господь зглянувся...

Б е з р о д н и й (через силу). Будемо... будемо...

Л у ч и ц ь к а (блаженно простяга вперед руки). Боже! Яка радість! У грудях дзвенить... Яке щастя огорта... Он і коханий...

Летім!.. Як ясно... як сонячно там... Ах! (Зразу роня руки і, звісивши голову, посувається вниз, під вінки).

Ж а л і в н и ц ь к и й. Що з нею?

М а р и н к а (припадає). Не б'ється серце...

П а л а ж к а. Умерла! Дитино моя! (Ридає).

Б е з р о д н и й. Зайшло наше сонце!!

Всі опускаються на коліна.

Завіса тихо спада

[1893 р.]